

1

אונקלוס

דברים יא ראה

קמג

כי ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה כי חזו די אנא יתב קרמיכון יומא

רין ברכו יתב

(כז) את הו

ואמר לכם אנכי לשון יחיד כי ב לדעת כי ה' נותן לפניכם עמדו ט

אדם עומד על יתבאר בהעיר לריך לומר אלף אח"כ"י, אכן י אמר להם משה וג' ימים וסופ ברכה וקללה פי שלות הרשעים שעולם הזה יקו י"א) היום לט שדקדק לומר שאינה ברכה ל היא, נמלאת קללה"י, עוד י שאמרו משל לא לפניו ב' שצילי ואחד תחילתו עוצרים ושבים שתחילתו מישו ע"כ, והוא אום טובות ובכל ל

הלא כבר ל"ח טובת עולם הזה נמו ברכה וקללה. י הזכיר להם נתינת ו שנתינת ארך ז' אום הארך לא יגרום להו כמו שהיה בימי דו

רש"י

לקט בהיר

(סב) לקמן בפסוק כ"ט אמר הכתוב ונתתה את "הברכה" בה"א הידועה על הר גרוזים' וגו', א"כ כוונתו על ברכה וקללה המזכרים, כאן, אבל מה הם ברכה וקללה לא זוכר כאן בכל הפרשה, אלא הלא המה אחד עשר ארורים ואחד עשר צרכים שצפרשת תבא שזוה להכריזו אחר שיעברו את הירדן, ומה שאמר נותן לפניכם היום פירושו אני מסדר אותם לפניכם (רא"ם):

אור החיים

76 כו. ראה אנכי נותן וגו'. לריך לדעת למכ אמר (לשון ראייה על הדברים"י), עוד אמרו (אנכי"י), עוד למכ אמר לשון יחיד"י) כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שצא להצחירם בעולם העליון ולהמטיע כל טובות עולם הזה, וכדי שיתאמתו אללם (הדברים"י) לריך שהמוכיח יהיה בו שני ענינים, א' שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, והב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקניניו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקניני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יבא ויגיד שאם היה טועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקניניו ותענוגיו לא היה ממאיסו ובוחר בזולתו ובוזה לא יעו אזנס לקבל דבריו, גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא ידקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עלמנו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורב האיש משה ראה אנכי פירוש אלני תראו ותלדיקו ותשכילו להלדיק הדברים"י), כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרם ז"ל (שבת ז"ב.), ויפה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים ועעם עליון, ואחר שהשיג

אור בהיר

(א) ולא לשון שמיעה. (ב) ולא אמר אני. (ג) ולא אמר ראו. (ד) שכל טובות עוה"ז כאין ואפס נגד טובות עוה"ב. (ה) ולפי זה נכון הוא לומר אנכי כי חייבת אני אינו אלא כמו חזי חיצה שמקושר עם חיצה שלאחריה משא"כ אנכי, וגם חייבת אנכי יותר מורגש ומודגש. (ו) פירוש לא יסתכל אדם במדריגה שלמטה מעלמו ויהיה מסתפק בעבודת עלמו, באומרו הלא אני כבר מלא ידי להיות יותר מאנשים אלו, אלא תמיד יסתכל בלמעלה ממנו ויתאוה לילך למעלה כמדריגת הגדולים. (ז) פי' באשר שמוכרת לומר "אנכי" שמדבר לנשמתו עלמו, וא"א לאומרו בלשון רבים, וגם שייך לשון יחיד שכל נשמות לדיקים שורש אחד, לזה אמר ג"כ ראה, ובאילו אמר ראה משה. (ח) בעשרת הדברות.

בתורה תבכר ותביית יצונו ב' אמן שמתג והגאון

דִּין בְּרֶכֶן וְיִשְׁמְעוּ: כו ית בְּרֶכֶן דִּי וְקַלְלָהּ: כז אַתְּ הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ

לקט בהיר

רש"י

(כז) את הברכה. על מנת^ט אשר תשמעו: (כג) ר"ל זה יהיה פי' הכתוב, שתיבת "אשר" יהיה במקום

אור החיים

הרשעים יש בו מישור בתחילה וקולים בסופו הרי
 זרכה וקללה, ודרך החיים גם כן תחילתו קולים
 וסופו מישור הרי זרכה וקללה גם כן, וחזר ופירש
 את הזרכה פירוש לזה יקרא זרכה^ט שאין ראוי
 לחוש לענף הקללה שבה אשר תשמעו וגו' הגם שיש
 צאמלעות זה לער כי הדיקים מלמערים בעולם
 הזה כהשחלות המושכל ועולמם קשה עליהם למה
 שזריכים זו, והקללה אם לא תשמעו הגם שאתם
 מתעדינים בעולם בכל אלה נפש הבהמית ויערב
 לכם, מישור זה לקללה יחשב, עוד יתבאר כל הכתוב
 על זה הדרך לפי שאמר להם צסמוק^ט (ס"פ עקב)
 נחלת הארץ וכל מקום אשר תדרוך קף רגליה להם
 יהיה לזה אמר להם ראה אנכי נותן וגו' פירוש
 נתינה זו שה' נותן לכם היום, דקדק לומר היום כי
 זרכה זו שאמר להם כל מקום וגו' לא נאמרה להם
 עד היום הזה^ט, ואומרו זרכה וקללה פירוש יש
 בנתינה זו זרכה ויש בה קללה, וחזר ופירש את
 הזרכה אשר תשמעו פירוש אם תשמעו תהיה
 נתינה זו לכם לצרכה^ט, ואם לא תשמעו אין זו לכם
 כי אם קללה שצאמלעותה יתקנאו זכס האומות
 ויאבדו אתכם ממנה בנקמה גדולה, גם תהיה לכם
 ההנאה ממנה^ט לרעה להם לעולם הנלחי כדרך
 אומרו (ס"פ ואתחנן) ומשלם לשנאווי אל פניו
 להאבדו, ועיין צסמוק: L

כז. את הזרכה אשר וגו'. אמרו את, להעיר כי
 מלכד הזרכה המושגת מדרך ה' עוד לו

ואמר לכם אנכי הוא נותן לפניכם וגו', ואומרו ראה
 לשון יחיד כי צערך דבר זה כולן יהיו שוים כאחד
 לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם זרכה וגו': L

נותן לפניכם היום וגו'. פירוש לפי שהיום
 עמדו על דעתם כאומרים ז"ל (ע"ז ה'): אין
 אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. עוד
 יתבאר כהעיר עוד אמרו זרכה וקללה שלא היה
 צריך לומר אלא את הזרכה וגו' והקללה וגו' שאמר
 אח"כ^ט, אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ספרי)
 אמר להם משה אתם רואים הרשעים מלתיחים ז'
 וגו' ימים וסופם לידחות ע"כ, והוא אומרו היום
 זרכה וקללה פירוש זרכה שהיא גם כן קללה, והוא
 שלות הרשעים בעולם הזה שאינה אלא בזמן מועט
 שעולם הזה יקרא יום אחד על דרך אומרו (לעיל ז'
 י"א) היום לעשותם (עירובין כ"ג), והוא מה
 שדקדק לומר היום סמוך לזכרון זרכה^ט לומר
 שאינה זרכה אלא היום ולא למחר ואדרבה קללה
 היא, נמלאת עוצת עולם הזה מועטת וגוררת
 קללה^ט, עוד יתבאר על פי מאמרים ז"ל (ספרי)
 שאמרו משל לאחד שהיה יושב צפרשת דרכים והיו
 לפניו ז' שבילין אחד תחילתו מישור וסופו קולים
 ואחד תחילתו קולים וסופו מישור והיה מודיע
 עוברים ושבים ואמר להו אתם רואים שביל זה
 שתחילתו מישור ז' וגו' פסיעות וכו' וסופו וכו'
 ע"כ, והוא אומרו נותן לפניכם וגו' פירוש ז' מיני
 טובות וזכל אחת יש זרכה וקללה^ט, כי דרך

אור בהיר

ט) הלא כבר ל"ח שנה שנתן לפניכם המורה. י) ולמה להקדמה הזאת. יא) ולא אמר ראה היום אנכי וגו'. יב) שע"י
 טובת עולם הזה נמעט מטובות עולם הבא, וזו קללתו. יג) ולזה צריך להקדמה זו, לומר שב' הדרכים אשר אפרט בכל א' אנכי נותן
 זרכה וקללה. יד) לזה אמר הזרכה בה"א הידועה, וכן הקללה. טו) סוף פרשת עקב. טז) פי' הגם שכמה פעמים
 הזכיר להם נתינת הארץ אבל לא בלשון זה שכל מקום שדרכו בו לכם יהיה כלומר חוץ מארץ ז' עממין וחילוק יש בין ז' הנתינות
 שנתנית ארץ ז' אומות נתנה כולה לזרכה ולא לקללה שאם יגרום החטא יבא עליהם קללות אבל לא יותר מאשר חטאו כלומר נתינת
 הארץ לא יגרום להוסיף בקללות, משא"כ נתינה זו זרכה היא רק אם תשמעו וגו' ואם לאו הנתינה עצמה נהפכה להם לקללה. יז)
 כמו שהיה בימי דוד ושלמה. יח) שזו תהיה גדול כידוע, משא"כ כשהם צדיקים כל טובות עוה"ז רק פירות והקרן קיימת

יבון יומא

האמורות

את הידון

אמר להם
 ואומרו
 בהכרתה
 גולם הזה
 כי על דרך
 יכול אדם
 העירם כי
 לעבודת
 שלמטה
 ידם, ואמר
 ליחידיו עם
 ומי הראוי
 אר כללות
 מזו על פי
 שכל בני
 וומר הדור
 מה שרמז
 עם עלמו
 ויו וכשהוא
 זה גם כן
 לשון יחיד
 קרא ואמר
 אותו שקרא

ה"ב. ה
 בת אנכי יותר
 כבר מלא ידי
 שמוכרת לומר
 זר ג"כ ראה,

וַעֲבַדְתֶּם: יח הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי
 אֲבַד תֵּאבְדוּן לְאֶתְאָרֶיכֶן יָמִים עַל־
 הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֵתָה עֵבֶר אֶת־הַיַּרְדֵּן
 לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: יט הָעֵדוּתִי בָכֶם
 הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים
 וְהַפְּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה

וּתְפַלְחֶנּוּ: יח חַיִּיתִי לָכֶן יוֹמָא דִּין
 אֲרִי מִיבֵדוֹן לָא תוֹרְכוֹן
 יוֹמִין עַר אַרְעָא דִּי אֵת עֵבֶר יֵת
 יַרְדֵּנָא לְמַעַר לְתַמָּן לְמִרְתָּהּ:
 יט אֶסְתְּרִית בְּכוֹן יוֹמָא דִּין יֵת
 שְׁמַיָּא וְיֵת אַרְעָא חַיִּי וּמוֹתָא
 יְהִיִּית גְּדַמְדָּא בְּרָכוֹן וּלְוִשִׁין

וּתְתַרְעִי בִּ
 וּבְנִיךָ: כ
 לְקַבְּלָא
 לְדַחֲלָתָהּ
 וְאוֹרְכוֹת
 אַרְעָא דִּי
 לְאֶבְרָהָם

לקט בהיר

רש"י

צטוב ואין לומר להפך שמדר הכמוז שהטוב תלוי בחיים, שהכמוז מפרש והולך שהחיים תלוי צטוב (ד"ד): (יב) דבר זה מפורש היטב צפ' ואתמנן ד' כ"ו וצאת כ"ג ש, למה צריך עדים והתראה על עונש מן השמים, ואין צורך לכפול עיי"ש, אבל אחי דחוק הוא שאין הצ"ד של מעלה צריך שום עדות והתראה, ועוד הלא השמים והארץ אין אומר ואין דברים והאיך יעידו לבני אדם, לזה הביא הד"א: (יג) ומה שחטאה האדמה צמעה צראשית שהולאה עץ עושה פרי ולא עץ פרי, מפורש שם שהיתה שגגה ועטות שרצתה לעשות רצון קונה צריות, ואין להקשות שק"ו זו יש לה פירכה שאלו אין להם יזה"ר משא"כ האדם, שאם יש לו יזה"ר יש לו תורה מצלין כנגדו (ב"ב): (יד) וא"כ אין פ"י העדותי לשון עדות והתראה, אלא לשון ראייה והוכחה, אבל לפי"ז יותר היל"ל העדותי

(יח) כי אבד תאבדון. הרי המות: (יע) העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ. שהם קיימים לעולם (וי"ב"ט), וכאשר חקרה אחכם הרעה יהיו עדים שאני התריתי בכם"י) בכל זאת (ספרי ר"ש האזינו), דבר אחר העדותי בכם היום את השמים וגו' אמר לכם הקצ"ה לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אחכם שמה שינו את מדתם שמה לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם כענין שנאמר (קבלה א' ה') ורחש השמש וצא השמש, הסתכלו צארן שבראתי לשמש אחכם שמה שינחה מדתה שמה זרעתם אותה ולא נמחה או שמה זרעתם חטים והעלתה שעורים"י, ומה אלו שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאים אין מקבלין פורענות לא שינו את מדתם"י) אחם שאם

אור החיים

יט. העדותי בכם וגו'. פסוק זה מיותר שהרי אמר צמנוך ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו', עוד צריך לדעת למה שינה מסדר שאמר למעלה שעושה חלוקת הטוב צפני עלמה כאומרו החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע וכאן אמר החיים והמות וגו' הצרכה הקללה, עוד צריך לדעת למה לא אמר אלא וצחרת בחיים ולא אמר ואת הטוב. ונראה צהעיר למה הפסיק צמאמר נתתי לפניך צין מאמר החיים והמות למאמר הצרכה והקללה שהיה לו להקדים ולומר נתתי לפניך החיים וגו', או אחר שיאמר

והקללה יאמר נתתי לפניך. אכן כוונת הכמוז הוא להעיר כי צ' יעודים אחד טוב ואחד רע הם צעולם הזה, ולזה אמר צפסוק זה החיים והמות נתתי לפניך פירוש שכר ועונש הנחונים לפניך פירוש צעולם הזה הם החיים והמות אם יעיצו יחיו ואם ירשיעו ימותו אלו הצ' הם לפניך צעולם הזה, ויש צ' אחרים והם הצרכה והקללה הם יעודים לעולם הצא ואינם לפניו אלא לאחר מיתה, על דרך אומרו (לעיל כ"ח ו') צרוך אתה צצאך וצרוך אתה צלאאתך ולהפך ארור הוא וגו', ואמרו ז"ל (צ"מ ק"ז). שמדבר על יליאתו מן העולם"י), ולזה הפסיק

אור בהיר

(טז) הרי שגם לאחר מיתה שייך צרכה וקללה.

זכיתם תקצ
 אחת כמה
 מורה לכם
 לצנו* צחר
 היפה ואומ
 ע"ז ה' ה'
 הנחת יד

שינוי נוסחאות
 צן

צמאמר ני
 האחרונים
 יעוד עולם
 שלפניו, כו
 חשמעו וג
 להעוה לצ
 כמו קן ל
 הדבר אפי
 שצפרשה
 לפניך הח
 לצחור צה

פ) ומיושב

Sifrei, 1990

ספרי

מדרש הלכה לבמדבר ודברים
מיסודו של התנא רבי שמעון בר יוחאי זי"ע

נדפס ע"פ דפוס ראשון ויניציה ש"ו

ונלוה אליו

פירוש ספרי רבי רב

מאת הארי שבחבורה החכם השלם

במוהר"ר דוד פרדו זצוק"ל

בעמח"ס חסדי דוד לתוספתא ומשביל לדוד עה"ת ועוד

סודר והוגה מחדש בתוספת תקונים, מקורות

ומראי מקומות לתנ"ך, בבלי, ירושלמי, מדרשים ורמב"ם

עם מפתח מפורט בסוף ספר דברים

בעריכת חברי מכון לב שמח

מכון "לב שמח", פעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"ז

5

פרשת ראה

[פיסקא נג - יא כו]

ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. לפי שנאמר (להלן ל יט) החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, שמא יאמרו ישר' הואיל ונתן הב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזו מהם שנרצה, ת"ל (שם) ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. משל לאחד שהיה יושב בפרשת דרכים והיו לפניו שני שבילים, אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים, ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור, והיה מודיע את העוברים ואת השבים ואומ' להם, שאתם רואים שביל זה שתחילתו מישור, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך במישור וסופו לצאת בקוצים, ואתם רואים שביל זה שתחילתו קוצים, בשתים ושלש פסיעות אתה מהלך בקוצים וסופו לצאת במישור, כך אמר להם משה לישראל, אתם רואים את הרשעים שהם מצליחים, בשנים ושלשה ימים הם

פירוש ספרי דבי רב

פסקא (א) [נג]

שנרצה, כלומר דשני דרכים יש לפנינו לילך בהם לע"הב אחד דרך החיים דהיינו לעבוד את השי"ת לשמור מצותיו כל ימי חיינו שזוהי דרך החיים ויש עוד דרך אחרת דהיינו לחטוא ולילך בשרירות לבנו איזה זמן ואח"כ לחזור בתשובה, כי גדולה תשובה שזדונות נעשות כזכיות (יומא פו ב), א"כ נוכל לבחור לנו דרך הזה נחטא ונשוב. מש"ה הוצרך הכתוב לסיים שם ובחרת בחיים כי אינך יודע כמה ימים נקצבו לחיות ושמא תמות פתאום ותאבד עולמך, ועוד דמאחר שהצי"הר הכניסך ברשתו קשה הדבר מאד להסירו מעליך, ועוד כי האומר אחטא ואשוב כו' אין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פה ב), זהו פי' דההוא קרא. אבל פי' דקרא דהכא מובן עם המשל, והיינו דקאמר הב"ה ראה כלומר הסתכל יפה יפה לפי שאתה רואה בעיניך בין בדרך החיים בין בדרך המות שיש בהן תערובת דברכה וקללה, דהיינו בדרך החיים יש ג"כ קללה דהיינו יסורי הצדיקים בע"הו כי מוכרחים הן יען אין אדם

ראה וכו' למה נאמר לפי שנאמר כו'. כך הגיה מוהר"ס וכ"ה בילקוט. אמנם הדברים צריכין ביאור חדא שאם כונת הקו' למה נאמר שכבר נאמר במקום אחר מ"מ לא הי"ל להקשות כן אהך קרא קמא אלא על השני שהוא המיותר, ועוד דלא משני מידי למה נאמר הך קרא. ונלע"ד דקשיא ליה דמלבד הכפל בהך קרא דהכא איכא למידק כמה מילי, חדא מהו לשון ראה מה היא הראיה, ועוד דאמר אני נותן כו' ברכה וקללה דמשמע דתרווייהו בחדא מחתא ובחדא נתינה דאל"כ הול"ל הברכה והקללה, ועוד אמאי לא מסיים הכא ובחרתם בחיים כי היכי דקאמר התם, ועוד למה לא הזכיר כאן ג"כ החיים והמות כי התם, ומשני דאין ענין פסוק זה עם הפ' האחר, ובתחלה פי' הכתוב ההוא ואח"כ ע"י המשל מפ' הכתוב הזה, דהתם קמ"ל שלא יאמרו ישראל הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות ולתרווייהו קרי להו נתינה ש"מ דשניהם טובים א"כ נלך באיזו

מצליחים בעולם הזה וסופו לידחות באחרונה, שנאמ' (משלי כד כ) כי לא תהיה אחרית לרע. ואומר (קהלת ד א) הנה דמעת העשוקים. ואומר (שם ד ה) הכסיל חובק את ידיו. ואומר (שם ד יט) דרך רשעים כאפילה. והם רואים את הצדיקים כשהם מצטערים בעולם הזה, בשנים ושלשה ימים מצטערים וסופן לשמוח באחרונה, שנאמר (לעיל ח טז) להטיבך באחריתך. ואומר (קהלת ז ח) טוב אחרית דבר מראשיתו. ואומ' (ירמיה כט יא) כי אני* ידעתי את המחשבות אשר אני* חושב. ואומ' אור זרוע לצדיק (תהלים צו יא), אורח צדיקים כאור נוגה (משלי ד יח). רבי יהושע בן קרחה אומר משל למלך שעשה סעודה והזמין כל האורחים והיה אוהבו מיסב ביניהם, והיה דומה ליטול מנה יפה ולא היה בו דיעה, כיון שראה שאין בו דיעה אחז את ידו והניחה על המנה היפה. וכן הוא אומר

*צ"ל: אובי

פירוש ספרי דבי רב

בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וצריכין מירוק. וכן בדרך המות תראה שיש שם ג"כ ברכה, דהיינו שלות הרשעים בע"הז שגם זה מוכרח לפי שלא יבצר מהם שעושים איזו מצות ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ומשלם שכרן בע"הז. ואמנם בפרק התערובות הללו יש לך לראות ולהסתכל יפה מה הפרש בין זה לזה, כי יסורי הצדיקים דומין לשביל שבתחלתו קצת קוצין אבל אח"ך הכל מישור כך בכל ימינו עלי ארץ ולגבי החיים הנצחיים אינם חשובים אלא כב' או ג' ימים ואח"ך הולכים הצדיקים לחיי עולם, ושלות הרשעים דומה לשביל שיש קצת מישור בתחלתו וכמוהו כאין כי אח"ך הכל קוצין לדראון עולם.

ומאי דמייתי הנך קראי בתחלה אמר כי לא תהיה אחרית לרע, כלומר אפי' שחושב בדעתו שלבסוף יחזור בתשובה לא תהיה אחרית לרע. ואחר שיצא מן העולם בוכה ומתחרט ואין לו תועלת וז"ש (קהלת ד א) דמעת העשוקים ואין להם מנחם, ואז הכסיל חובק את ידיו כשרואה הקוצים והברקנים, ואומר דרך רשעים כאפלה שבחיו לא הרגיש בה. אבל הצדיקים להיפך.

ויש כאן ט"ס וכצ"ל ואתם רואין את הצדיקים כו' דכתיב להיטיבך באחריתך. וכ"ת מאן יימר דהא עדיף ואומר טוב אחרית דבר מראשיתו, וכ"ת ס"ס למה להו לסכול יסורין אפי' בע"הז בפרט אם הם צ"ג, ומשני כי אנכי ידעתי כו', והוא בסוד הגלגול שהוא מענה דאליהוא לאיוב עיין בפ"י הרמב"ן שם, ואומר אור זרוע לצדיק כלומר כמו הזרוע שאין יכול

לשמוח מיד עד אח"ך כשיגדל הזרוע, וז"ש אורח צדיקים כו' הולך ואור עד נכון היום כלומר לחיי הע"הב.

ור"ב"ק נמי נראה דקאי ע"פ (דברים ל יט) ובחרת בחיים, דברישא קאמר החיים והמות נתתי לפניך כו' והדר קאמר ובחרת בחיים ולכאורה קשה רישא אסיפא דכיון דמלמד לו לבחור בחיים א"כ נמצא שאינו נותן לפניו החיים והמות אלא החיים בלבד והמות כמאן דליתיה. הילכך אסברא לן ריב"ק עם המשל, דה"ז דומה למלך שעשה סעודה לכל האורחים ובסעודה יש דברים טובים ומועילים ויש ג"כ דברים רעים, כי רצון המלך לראות מי בהם חכם להכיר הטוב והמועיל לבחור בטוב ולמאוס ברע, כך המלך מ"ה לא חיסר בעולמו כלום דברים ודרכים טובים ורעים לראות בפני העולם היש משכיל לבור לו דרך ישרה, ומניח המלך הבחירה כרצון כל א' וא' לשלוח ידו כאשר ייטב בעיניו, וכפי אשר פושט ידו כל איש כך יקרה לו שאם לוקח סם חיים יערב לו וייטיב לו ואם לוקח סם המות תבואהו שואה, כך יש (בהני) [בבנין] העולם חסידי אה"ע הבוחרים בטוב ויש להם חלק לע"הב ויש הבוחרים ברע ורעה תבא אליהם. האמנם בכלל האורחים יש אוהבו של מלך דהיינו ישראל ורצה המלך לנסותו אם יש בו דעה, דמאחר שהוא בן פלטיין של מלך ראוי הוא שיהיה בו טכסי מלכות להבחין בין טוב לרע. כיון שראה המלך שרצונו ליטול מנה יפה אבל אין בו דעת להכירה אחז את ידו כו', כך יש מאחר שנשמתם חלק אלוה ממעל רצונם מצד קדושת נשמתם לבחור בטוב אלא

(תהלים טז ה) יי' מנ לו חלקו ואינו שנ כחלקן ולא נחלה כך, וכן דוד הוא

ברכה וקללה. הברו אומר (בראשית ד ז) ה' אליעזר בנו של רבי הברכה אם תשמעון מות וחיים ביד לש

דהיצ"הר מבלבל דעתם הוא יתברך שני הדרכים כדי שיהיה להם שכר י דאל"כ ליכא שכר, כיון הישראלי שבא ליטהר מ מניחו עוד בבחירתו מפני (שבת קד א) הבא ליטו דכתיב אח"כ ובחרת בו רמיזא אחיות ידא מדלז תשמעון כדכתיב אח"ך אשר תשמעון כלומר ז תשמ ומ"ש אח"ך וכן מודים ביאור דלכאורה ישראל מודים ומקלסים דברישא קאמר שהן מו: הדבר כי מה טוב חלקנו מודים ומשבחים על הנ ובחרת בחיים, ומש"ה נ נפלו לי בנעימים ואיד יעצ

פסקא ו) ברכה וקללה הברכה א' דהול"ל את

(תהלים טז ה) יי' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, יש לך אדם שניתן לו חלקו ואינו שמח בחלקו, אבל ישראל מודים ומקלסי שאין חלק יפה כחלקן ולא נחלה כנחלתן ולא גורל כגורלם, וכן מודים ומשבחים על כך, וכן דוד הוא אומר חבלים נפלו לי בנעימים (תהלים טז ו), ואומר אברך

את יי' אשר יעצני (שם טז ז).
L סליק פיסקא.

[פיסקא נד - יא כו-כח]

ברכה וקללה. הברכה אשר תשמעון והקללה אם לא תשמעון. כיוצא בו אתה אומר (בראשית ד ז) הלא אם תטיב שאת ברכה, ואם לא תטיב שאת קללה. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מי לחשך אמרה תורה הברכה והקללה, הברכה אם תשמעון, והקללה אם לא תשמעון. כיוצא בו אתה אומר (משלי יח כא) מות וחיים ביד לשון, אוהב את הטוב אוכל הפירות, אוהב את הרעה אוכל

פירוש ספרי דבי רב

וכדכתיבנא לעיל וה"ז כמו ד"א. א"נ היינו דק"ל כי היכי דקאמר את הברכה כו"נ הול"ל ואת הקללה אם לא, ומאי הקללה. לכך פי' דה"ק הברכה אשר תשמעון היא עצמה היא הברכה, ואותה הברכה היא עצמה נעשית קללה אם לא תשמעו.

ומייתי כיוצא בו הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב. דסתם ולא פי' (כי מ"ש לפתח חטאת רובץ אין זה פורענות דבין אם יטיב האדם בין לא יטיב התם קאי החטאת ורובץ), אלא ה"ק אם תטיב שאת לשון נשיאות ראש ואם לא תטיב השאת עצמו נעשה פורענות מלשון (ויקרא יג ב) שאת או ספחת.

ואתא ר"א בנו של ריה"ג להכריח למלתיה דת"ק וקאמר מי לחשך לפרש הכי והכריח מהכא הברכה אם תשמעון ואם לא תשמעון הרי היא קללה וע"ד דאמרן.

הדר אמר כיוצא בו מות וחיים ביד לשון. שהלשון עצמו מתהפך למות ולחיים שהלשון הוא כמו היד כשם שהיד בונה וסותר וכן עושה דברים הפכיים ושניהם ביד א' כך הלשון. והיינו דמסיים (משלי יח כא) ואוהביה יאכל פריה דקשה דהול"ל ואוהביה יאכלו א"נ ואוהביה יאכל, אלא ה"ק יש לה שני מיני אוהבים, יש אוהב ללמדה לדבר בה ד"ת, ויש אוהב ללמדה לדבר בה לה"ר וכיוצא, וזה אוכל

דהיצ"הר מבלבל דעתם. הילכך מתחלה מניח הוא יתברך שני הדרכים לפנים החיים והמות כדי שיהיה להם שכר לבחור הטוב בבחירתם דאל"כ ליכא שכר, כיון שרואה הקב"ה שהאיש הישראלי שבא ליטהר מצד קדושת נשמתו אינו מניחו עוד בבחירתו מפני היצר ואוחז ידו, וז"ש (שבת קד א) הבא ליטהר מסייעין אותו והיינו דכתיב אח"כ ובחרת בחיים. ואפשר שגם הכא רמיזא אחיות ידא מדלא כתיב את הברכה אם תשמעון כדכתיב אח"ך אם לא תשמעון אלא אשר תשמעון כלומר אני מודריך אתכם אשר תשמעון.

ומ"ש אח"ך וכן מודים ומשבחים על כך. צריך ביאור דלכאורה היינו הך מ"ש ברישא ישראל מודים ומקלסים כו', אבל כי דייקי ניחא דברישא קאמר שהן מודים ומקלסים על עיקר הדבר כי מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ושוב מודים ומשבחים על הסיוע והעצה שאמר לנו ובחרת בחיים, ומש"ה מייתי תרי קראי חבלים נפלו לי בנעימים ואידך אברך את ה' אשר יעצני.

פסקא (ב) [נד]

ברכה וקללה הברכה אשר כו'. קשיא ליה לתנא דהול"ל את הברכה אם תשמעו

כי לא
זם ד ה
ים את
וסופן
ח טוב
ז אשר
י נוגה
זין כל
דיעה,
אומר

וז"ש
היום

ל יט
החיים
בחיים
מד לו
לפניו
כמאן
זמשל,
ורחים
ז ג"כ
ז חכם
ז מאוס
ז כלום
זעולם
המלך
י ייטב
רה לו
י ואם
י בהני
ב ויש
ז תבא
ז של
ז אם
ז מלך
ז בין
ז מנה
ז ידו
ז מעל
אלא

אתכם: לִבְּ וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי
 לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם:
 יג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
 אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיִת לָהֶם
 עֲבָדִים וְאֶשְׁבֵּר מַטְת עֲלֵיכֶם וְאוֹלַךְ

יתכון: יב ואשרי שכונתי ביניכון
 ואהיו לבון לאלה ואתון תהון
 קדמי לעם: יג אנא יי אלהכון די
 אפקית יתכון מארעא דמצרים
 מלמחוי תהון עבדין ותברית ניר
 עממא מנכון ודברית יתכון

לקט בהיר

רש"י

(ב"ב): (לב) דוד המלך יר"ה אמר זאת על שאול ויהונתן
 בנו שנהרגו במלחמה, והוא דרך משל ומליצה כאילו המגן
 שלהם לא היה נתקן כראוי ולזה נכנס זהם החץ
 ונהרגו: (לג) פי' מן הסתם עושים המגן ממתכת קשה
 שלא יזיק בו החץ הנורק, אבל מפני כובדו יש עושין אותו מן
 חתיכת עץ ומכסין העץ בעור כהמה מבושל שע"י הציטול
 נעשה העור קשה, גם מושחין אותו בשמן שלא יקבל את
 החץ כלל אלא יגעל אותו ויחליק מעליו ונפול לארץ, וכאן
 הימה להפך שגעל את השמן, כמו שגמר אומר הכתוב שם
 בלי משוח בשמן, ולזה לא געל את החץ וקיבלו, והיא מליצה
 כ"ל: (לד) ואינו כמו את האלקים התהלך נח, או אשר
 התהלכו אבותי לפניו שפירושו עבודה השלימה, אלא הוא
 טיול הערב ותענוג עליון רוחני שאין למעלה ממנו
 (אור"ח): (לה) זה ילא לו לרבינו מאומרו בתוככם, ולא

לשון פליעה דבר הצלוע בדבר (אחר), כמו (ש"ב ה'
 כ"ה) כי שם נגעל מגן גבורים^(לכ), לא קבל המשיחה
 שמושחין מגן של עור (בחלב) מצושל^(לז) כדי להחליק
 מעליו מכת חץ או חנית שלא* יקוצ העור:
 (יז) והתהלכתי בתוכם. אטייל עמכם בגן
 עדן^(לח) כאלה מכם ולא תהיו מדעזעים ממני^(לח),
 יכול לא תיראו ממני, ת"ל והייתי לכם לאלהים (ח"ס):
 (יג) אני ה' אלהיכם. כדאי אני שתאמינו בי שאני
 יכול לעשות כל אלה, שהרי הולאתי אתכם מארץ
 מצרים ועשייתו לכם נסים גדולים (ח"ס): משה. כמין
 יתד (התחובה) בשני ראשי העול^(לח) המעכבים
 המוסרה שלא תלא מראש השור ויתיר הקשר, כמו
 (ירמ" כ"ז ב') עשה לך מוסרות ומוטות, קבילי^(לח)
 שינוי נוסחאות י"א.

תהיו נחבאים ממני כאלה הראשון, וא"כ שלא תהיו נחבאים
 חתיכות עץ, אחת על זואר הבהמה ואחת מלמטה ומחברן צ' יתדות בשני צדי הזואר שזה נשאר העול על זוארו ולא ילך
 לפנים או לאחור, וכשרוצה להחיר עולו נוטל שתי הימדות והעול נופל מעליו, וזה שאמר הכתוב ואשבור מוטות עולכם אשר
 מנרים נתנו עליכם ונפל העול מואריכם וזה ואלך אתכם קוממיות:

אור החיים

ירצה באומרו והייתי לכם לאלהים לצד כי בזמן הזה
 אמונת אלהותו הוא מפי הנביאים, לזה אמר כי
 הגב ימים באים שכל עם ה' יוכר להם אלהותו ית'
 וידעו כי ה' הוא האלהים, והוא מאמר והייתי לכם
 לאלהים שיכירו אלהותו מלד עצמם^(ק"י), ולד
 שהכרה זו ישנה לכל הנבואים דכתיב (זכריה י"ד)
 ציום ההוא יהיה ה' אחד, לזה אמר ואתם תהיו לי
 לעם הגם שההכרה שזה בכל לא יהיו לו לעם אלא
 עם בני ישראל. ואומרו אני ה' וגו' יתבאר על דרך
 אור בהיר

ק"ג) זה פי' חבטת לנס. ק"ד) שפי' שם מארץ מנרים זה מנרים, מצית עבדים זה גלות האחרון שנמכרו לכל אומה ולשון ממש
 עבדים, ולפי' אין לנו נריכים לרמוז גאולה האחרוני' במאמר ואשבור מוטות וגו', אלא נרמוז במאמר מהיות להם עבדים.

תחנותא: יד ו
 למימרי וקא

בלע"ז: קוממיו
 לא תשמעו לי
 מדרש חכמים^(ט)
 ולא תעשו וגו'
 אני מקיים ואם
 (ח"ס), ומה ת"ל
 ומתכוין* למרוד
 ליד לפני ה', שנ
 סדום* (שם י"ג י'
 את רבונם ומתנו
 משלה תלמדו לו
 שינוי נוסחאות י' לעת.

וקורא אותו מדרש
 באומרו ואם לא ה
 אחד, וכן יש מי ש
 אלא סיפא מפרש
 שאין כאן צ' דברי
 ועבדים וכו' והוא
 מאוד, משא"כ זה
 בזה כל החייבות
 יהיה שלומד כל י'
 רז"ל איש מפי אי
 ולעשות משמרת ל
 היה פירושו שאינו
 אין שייך חבטת ל
 ללמוד להשיג ולה
 וטרדתו, או אפיל
 והכוונה בזה שכל
 התורה מביאו וכו
 מאתרים בכל פר

יד. ואם לו
 צו

אתכם קוממיות: פ יד ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה: פחרותא: יד ואם לא תקבלון פמימרי וקא תעבדון ית פ

רש"י

לקט בהיר

בלע"ז: קוממיות. בקומה זקופה (ת"ס): (יד) ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה (לח) ולדעת* מדרש חכמים (ל) יכול לקיום* המצוות, כשהוא אומר ולא תעשו וגו' הרי קיום המצוות* אמור, הא מה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה (ת"ס), ומה ת"ל ל"י, אין לי אלא המכיר את רצונו ומתכוין* למרוד ב"מ, וכן בנמרוד* (ברא' י"ט) גבור ליד לפני ה', שמכירו ומתכוין למרוד בו, וכן באנשי סדום* (שם י"ג י"ג) רעים וחטאים לה' מאד, מכירים את רצונם ומתכוונים למרוד בו (ת"ס): ולא תעשו. משלח תלמדו לא תעשו (מ"ב), הרי שתי עצירות (ת"ס): שינוי נוסחאות: לדעת. לקיים. מצוות. ומכוין. בנמרוד. ואנשי סדום.

לז) ומסיים בה בת"כ, ולא יהיו יראים מכל צריה עכ"ל: (לח) תיבת תשמעו כאן אין פירושו שמיעת אוזן או מלשון הנגה, אלא פירושו לא תזיימו מה שזימתי אתכם, כמו וישמע יעקב אל אביו ואל אמו (ברא' כ"ח ז'), וחוזר לראש הפרשה שאמר ואם בחקתי תלכו שפירשנו בו עמלים בתורה, אמר כאן שאם לא תהיה כן, ולכאורה משמע שבי דברים אמר רבינו, לפי שבחלת הפרשה אמר הכתוב כי אופני הלימוד, הא' מי שעמל וטרח זה לדעת דרכיה טעמיה ועמקי סודותיה הגם שאין לו צורך בהם לקיימן, והב' שלומד דיניה והלכותיה על מנת לקיימן, ולזה אמר כאן להיות עמלים זו מה שכתוב שם אס בחקתי תלכו, והשנית לדעת מדרש חכמים זו מה שאמר שם ואת מצוות תשמרו, וקורא אותו מדרש חכמים שכל דבריהם ז"ל אין לך אפילו הלכה אחת בתורה שכולל לקיים כמזאת, ובי דברים נכללו באומרו ואם לא תשמעו לי, כן נראה בהשקפה ראשונה, אבל בת"כ שמעם נבעו כמעט כל דברי רבינו אין כאן אלא דבר אחד, וכן יש מי שגורס ברש"י "לדעת" מדרש חכמים בלא וא"ו, ולפי"ז בהכרח שאפילו לפי הגירסא בוא"ו אינו דבר נוסף אלא סיפא מפרש לרישא להיות עמלים בתורה והיינו לדעת מדרש חכמים (ב"ב), וזמעת החבונות נראה ויכיר האמת שאין כאן בי דברים, כי בשלמא בשעת הלימוד יש מי שצא לידו דבר שאין לו צורך בפועל לקיים, כגון הלכות כהנים נשים ועבדים וכו' והוא לומד אותם בעיון בטורח ועמל מחמת שהוא רצון קונו ב"ה להגות באמרוטיו, הנה יפה עשה ושכרו הרבה מאוד, משא"כ בהעדר הלימוד וצביטול התורה לא שייך זאת, כי מי שהוא לומד כל ימיו דברים השייכים לו לקיים בפועל יאל בזה כל התחייבותו בלימוד התורה ואין לו שום פגם ועון, ולהפך מי שאינו לומד כדי לדעת מדרש חכמים וכדי לעשות, לו יהיה שלומד כל ימיו מוטב לו שלא ילמוד ויבואו עליו כל העונשין האמורים להלן, ועיין לקמן: טל) פירושו מה שקבלו רז"ל איש מפי איש הלכה למשה מסיני, ומה שדרשו ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וכן כל מה שהוסיפו לגדור ולגזור ולעשות משמרת למשמרת: (מ) פי' בשלמא אם היה המדובר מכל התורה כולה ומעבודת ה' בכלל שפיר תיבת "לי", שאו היה פירושו שאינכם שומעין לי בכלל כלומר לא תקבלו עליכם אלקותי, אבל אחר שאמרנו שהמדובר הוא רק בלימוד התורה אין שייך תיבת "לי" והיה די לומר ואם לא תשמעו או ואם לא תשמעו זאת: (מא) פי' יודע הוא מה זו תורה ויודע היה ללמוד להשיג ולהבין כוונותיה ואינו רוצה, ולאפוקי מי שדעתו חסר וקצר ואינו יכול להשיג או אינו לומד מחמת אונסו וטרדתו, או אפילו הוא יושב בטל מחמת תאומו ומיעוט חשקו (הגם שעובר בעשה) אינו נכנס בסוג זה של מתכוין למרוד, והכוונה בזה שכל הקללות המנויות לקמן לא יחול עליו רק באופן זה, וכן לפי דרשת חז"ל שהכתוב מקושר זה בזה שצטול התורה מביאו וכו' וכו' עד שזכר בעיקר אין הדברים נאמרים רק באופן שמתכוין למרוד, אבל בלא זה אפשר לו לשמוע מאחרים בכל פרט מה שיש עליו לעשות ועושה (ב"ב): (מב) המשך דברי רבינו שהם דברי חז"ל בת"כ הם עו"ה:

אור החיים

יעויין שם: שיוצק לומר בכפל התנאי ואם לא תשמעו, ולא יד. ואם לא תשמעו וגו'. צריך לדעת היכן נלעוו היה צריך להתחיל אלא מואם בחקתי תמאסו (ט"ו), בתנאי על השמיעה בתחילת הפרשה ונראה כי כאן נתכוון הכתוב להעירך כי מה שאמר

אור בהיר

קטו) שזה הפך אס בחקתי תלכו.

זון
זון
די
ים
יר
זון

א
זה
יק
יר:
גן
ה,
ס:
זני
רן
זין
יס
מו
א'

ב'
לך
שר

חי
ה:
רן
זר
ס,
ור
י:
ית
מו
גש

נמצא על ידי בכיה ותחנונים אנו מרגישים כי הקב"ה מעורר לבבינו לכך, ועדיין חביבותיה גבן. וגם אחי יוסף לא נגשו אליו, כי לא האמינו בו עד שנתן קולו בבכי כפירוש רש"י (מ"ה ט"ו), על כן יפה אמר כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא על ידי בכי, שעל ידי זה ניכר שהיה מקירות לבבו, ה"נ אין ישראל מתפייסים אלא על ידי בכייתם של עצמם מכירים אהבת הי"ת אותם.

ויש להמליץ, בזמן שיש שלום אין צום (ר"ה י"ח ע"ב), כי כתב חובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג אופן כ"ז) הסבל שאדם סובל בעל כרחו אין בעלים נשכרים עליו, אך מה שסובלים באהבה ומצדיקים דין הבורא הוא לשכר טוב. ושלום היינו שאינו מהרהר ואינו מערער על הקב"ה ח"ו, והיינו בזמן שיש שלום בינינו לבין אבינו וסובלים באהבה, אז אין צום, כי הצום עצמו ששון ושמחה.

בזמן שיש שלום בין ישראל להקב"ה שסובלים באהבה אין צום

הצום עצמו לששון ולשמחה כי זה סימן שעדיין חביבותיה גבן

דרוש כג

דרוש לח' טבת תקצ"ט לפ"קא

בסוף כל אלו הברכות אחר שכבר נאמר ונתתי שלום בארץ, ונפלו אויביכם לפניכם לחרב וכדומה, איך אחר כל אלה מבטיח ואשבור מוטות עולכם, ואיזה עול יהיה על צוארם ח"ו אז שיצטרך לשבור מוטותיהם.

ויחי יעקב (בראשית מ"ד כ"ח). למה פרשה זו סתומה, מכיון שמת יעקב אבינו ע"ה נסתמו עיניהם מצרות השעבוד (ילקוט רמז קנ"ד). וקושיא מפורסמת, הא כל זמן שאחד מן השבטים היה קיים לא נשתעבדו למצרים (שמור"ר א' ח' ג). כתיב (ויקרא כ"ו י"ג) אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות. וצ"ע הא ברכות דפרשת בחקותי הם הברכות הגדולות שלעתיד לבא שעדיין לא זכינו להם (רמב"ן שם פסוק י"ב), ואיך

ביאור כשמת יעקב נסתמו עיניהם מצרות השיעבוד, הא כ"ז שאחד מהשבטים חי לא נשתעבדו

אבל האמת, תחת היותנו עבדים לפרעה ולמלכי אומות העולם בעו"ה צריכים אנו להטות שכמנו לקבל עול תורה ומצות ולהיות עבדים לאלוקים, כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים (ויקרא כ"ה מ"ב), ופירש רש"י שטרי קודם. נמצא אנו

→ גם העובד ה' כל ימיו אך זה עליו לעול, נאמר עליו תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה

נפשי בהתעורר אבל, וזאת אשיב אל לבי על כן אוחיל כי בנה יבנה בב"א, ודפח"ח שפתיים יושק", עכ"ל. (שער יוסף). - וראה עוד להלן ח"ה ז' אב דרוש ג [ש"י א'] ד"ה ובוה נבא. יד. עיין עירובין מ"א ע"ב, וברש"י ד"ה לקבלניהו. וראה גם חת"ס עה"ת נשא י"ח א' ד"ה נשא (א). א. דרוש זה אין תחת ידי בכת"ק והעתקתיו בתיקונים ומ"מ מספר תורת משה מהדו"ק לחת"ס ז"ל. (שער יוסף). ב. ראה יפה תואר במדרש שם, הביאו מרן בחת"ס עה"ת ויחי רל"א א' ד"ה ויחי (א). וע"ע בדעת זקנים ובמזרחי ריש פרשת ויחי.

עבדים מכורים במוסרות התורה, ומה יעשה ישראל ואפשי בכשר חזיר והלוך בבתי טרטיאות ובקציצת פאת ראש וזקן אבל מה יעשה והתורה אוסרתה (תו"כ קדושים כ' קכ"ח), והוא יהודי כשר ואינו רוצה למרוד על אדונו ית"ש שהוא עבד נמכר לו, זהו עובד ה' כל ימיו, והוא לעול על צוארו, אך הוא יהודי כשר. ועל עבודה זו נאמר (דברים כ"ח מ"ז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך וגו' ברעב ובצמא וגו' ובחוסר כל. אעפ"י שאמת הוא שאפילו עול תורה כבד על צוארינו היינו מחויבים לקבלו ולסבלו, כי עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' משם, אבל חלילה וחס אין זה עול כבד כי אם שמחה וחדוה, אשרינו מה טוב חלקינו שלא שם חלקינו מן התועים והשוטים האלו יושבי בתי טרטיאות אוכלים ושוחים בחייהם, ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום (דברים ד' ד').

לעתיד לבא הקב"ה יתן לנו לב טהור לעבדו מתוך שמחה ולא מתוך עול

והיינו בסוף כל הברכות אמר, אתן לכם לב טהור לעבוד ה' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים, והיה ראוי שתהיו עבדים לי, אבל לא כן אנוכי עמדי, אלא לחירות עולם הוצאתי אתכם, ואשבור מוטות עולכם היינו עול תורה, לא יהיה לכם לעול, כי לא תתאוו תאוה רעה, ואולך אתכם קוממיות.

כל זמן שאחד מן השבטים היה קיים לא נולאה הארץ אותם כי היו נחבאים אל הכלים

והנה כבר כתבתי במקום אחר, כל זמן שאחד מן השבטים קיים,

ומכל שכן כל זמן שיוסף קיים היו עובדים את ה', ולא התערבו בגוים ולא למדו מעשיהם, כי כך כתיב (שמות א' ו') וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, ואחר כך ותמלא הארץ אותם, פירוש כל זמן שהזקנים היו חיים לא תמלא הארץ אותם, כי היו נחבאים אל הכלים ולא יראו החוצה, אבל אחר כך נתמלא הארץ וישראל בראש כל חוצות ובכל בתי משתאות ושחוק ומעשי מצרים ותועבותיהם (כילקוט רמז קס"ב).

כ"ו שיעקב חי עבדו את ה' מנדבת לבם, כשמות עבדו את ה' מתוך עול ומיד נגזר עליהם גלות

ומ"מ הפרש גדול היה בין חיי יעקב ובין אחר מיתתו, אע"ג דכל זמן שהיה אחד מן השבטים קיים לא נתראו החוצה, אבל על כרחם ועל אפם וחמתם כי התאוו תאוה להיות ככל הגוים, אך הזקנים לא הניחום ונתנו עול מנהג אבותיהם הקדושים על צוארם כעול ומשא כבד, והיו כמשועבדים ליוסף ואחיו, אך כל זמן חיי יעקב שהמשיך לבם לעבודת ה' כל ימי חייו אז מנדבת לבם עבדו השי"ת ולא בשיעבוד ועול כבד. לכן משמת יעקב נסתמו עיניהם מפני צרות השעבוד, אחד למטה כאמור שהיה עליהם עול תורה, ואחד למעלה דמיד נגזר עליהם שיעבוד גלות כדכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך כנ"ל.

עוד שם במדרש, שנסתמו ממנו כל צרות. פירוש שחי חיי נחת והרוחה. וליישב נמי לשון נסתמו עיניהם, וליישב ויקרבו ימי ישראל למות, ואיתא במדרש (ילקוט שם) תלה המיתה

ג' ימים חשך בהענתקת התורה ליוזנית, כנגד ג' ימי תענית אסתר שבהם ליהודים היתה אורה

בימים, מה רצונו בז אותי נהג ויולך חזו פשיטא דחושך ולא האלו ובזמן הזה הו בימי תלמי המלך, וז גדול, והיה ג' ימים אור"ח סי' תק"פ ס"ב, נ תורה, וג' ימים ש כשקבלו תורה מאה (שבת פ"ח ע"א), ול (אסתר ח' ט"ז) ה, נתה בעו"ה כי על ידי זה למינות בעו"ה אשר הכבוד שנתכבדו היין תעניות של אסתר מי דכתיב (ישעי' ס' י"ז) ימי יסורים נחשבינו והיינו ונוגשיך נחשנו צדקה עשה (שם נ"ח בפרק קמא ד

נמצא ממ"נ, או ועובדים ו התורה כולה אשר או ח"ו בארץ אוני היינו נמי כמו קיום ו (מיכה ז' ח') כי אשנ שהחשך והצרות נו אך רע ומר כשישו אצל המלכות ואין ויתערבו בגוים וילן שאנו רואים שהמי נותנים חירויות ליי מתהפכים למינות ו

ד. ראה לעיל ח' טבת ז

ג. לעיל ח' טבת דרוש יז [צ"א ג] ד"ה ויחי, דרוש יח [צ"ב ג] ד"ה ויחי. (שער יוסף).

נֶאֱמַן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וַיִּבְחָרְךָ: סֵה כָּה | אָמַר →
 יְהוָה בָּעַת רְצוֹן עֲנִיתִיךָ וּבְיוֹם יִשׁוּעָה
 עֲזַרְתִּיךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְּנֶנְךָ לְבְרִית עִם לְהֻקִּים
 אֶרֶץ לְהַנְחִיל נַחֲלוֹת שְׁמֹמֹת: ט לֵאמֹר →
 לְאֶסּוּרִים צֵאוּ לְאִשֶׁר בַּחֹשֶׁךְ הִגְלוּ עַל־
 דְּרָכִים יִרְעוּ וּבְכָל־שָׁפִיִּים מְרַעִיתֶם: ל

ויקומון רברבין ויסגדון
 בדיל יי דמהימן קדישא
 דישראל ואתרעי בך:
 ח ברגון אמר יי בעדון
 דאתון עבדון רעיתי אנא
 מקבל צלותכון וביום
 עקא אנא מקים פורקון
 וסעיד לכון ואתקנינד
 ואתנינד לקים עם

לאקמא צדיקיא דשכבין בעפרא לאחסנא ירותן דצדין: ט למימר לדאסירין ביני עממא
 פוקו ולדעגינין ביני מלכותא כד בקבלא אתגלו לנהור על אורחן ישרון ובכל נגדין בית
 רש"י

והנה מנור עשן וגו': קדוש ישראל. הוא, ויבחרך: (ח) בעת רצון. בעת חפלה שאתה מתלצה ומתפייס
 לפני: וביום ישועה. שמהא כריך לישועה: ואצרך. ואשמך: לברית עם. להיות עם צריח לי: להקים ארץ.
 א"י, הצמורה לי מכל הארצות: (ט) לאמר לאסורים צאו. לעת אשר אומר לאסורי גולה לאו: שפיים.

מצודת דוד

מצודת ציון

לומר לא למענכם יעשו הכבוד הזה, כי אם למען ה'
 אשר נאמן בהבטחתו שהבטיח להיות עמכם, וכמו שנאמר
 יחזיקו עשרה אנשים וגו' לאמר נלכה עמכם כי שמענו
 אלהים עמכם (זכריה ח כג): קדוש. למען קדוש ישראל אשר בחר בך, וכפל הדבר במלות שונות: (ח) בעת רצון.
 בעת שתעשה רצוני אענה לך בזעקתך כעבור הצרה הבאה: וביום ישועה. וביום שאתה צריך ישועה, שאתה
 בצרה, אעזור לך. וכפל הדבר במלות שונות: ואצרך. ככל דור אשמך מן הכליה, ואתנך להיות עם בריתי,
 להיות בריתי עמך עד עולם, ולהקים על תלה את הארץ המיוחדת היא ארץ ישראל, ולהנחיל לך את הנחלות
 שהיו שוממות בזמן הגולה: (ט) לאמר וגו'. מוסב על ואצרך שבמקרא שלפניו, לומר אצרך מן הכליה עד יבוא
 העת לאמר לאסורים בגולה צאו משם: לאשר בחושך. למי שהסתיר עצמו בחושך מפרד האויב: הגלו. היו
 מגולים ונראים לאור היום: על דרכים ירעו. עם כי אין המרעה מצויים בדרכים ובגובה ההרים. ורוצה לומר
 עם כי ישובו דרך המדבר לא יחסרו דבר:

כמו כעיר נצורה (לעיל א ט): ח) עניתך. מלשון עניה
 ותשובה: ט) הגלו. מלשון גלוי: שפיים. כן נקראו המקומות
 הגבוהים. וכן רוח צח שפיים (יזמיה ד יא):

רד"ק

להקים חורבות ארץ ישראל, ולהנחילך נחלות שהיו
 שממות כל זמן הגלות, וכן תרגם יונתן בעת רצון, כמו
 שפירשתי בעידן דאתון וגו', ותרגם להקים ארץ לאקמא
 צדיקיא דשכבין בעפרא: (ט) לאמר לאסורים צאו. שהם
 בגלות כמו אסורים, שאין להם כוח לצאת מתחת
 ממשלת הגוים, וכן דימה הגלות לחושך: ירעו. שימצאו
 בכל מקום ספקם בצאתם מהגלות: ובכל שפיים.
 מקומות הגבוהים, וכן וילך שפי (במדבר כג ג). וזכר
 "שפיים" כי אין דרך למצוא מרעה לבהמות בהרים כי

ישראל אשר בחר בך: (ח) כה אמר ה' בעת רצון.
 יאמר האל לישראל, בעת שתעשה רצוני אני עניתך,
 בזעקך אלי מצרה אם באה עליך: וביום ישועה. פירוש
 וביום שתהיה צריך לישועתי עזרתך ואצרך. וכן אעשה
 בכל דור ודור, שאשמך מן הכליה אע"פ שאתם
 חייבים לפעמים, מכל מקום אצרך עד שאתנך לברית
 עם. וזה לעתיד לימות המשיח, שתהיה צריך להיות
 לברית עם, רוצה לומר לקיום עם, כמו שאמר יקימך ה'
 לו לעם קדוש (דברים כח ט): להקים ארץ. פירוש

מדרשיו הז"ל

בעת רצון עניתך וגו'. (ברכות ה).
 ט) לאמר לאסורים צאו וגו'. מהו לאמר לאסורים צאו,
 ג' גליות נעשו בעשרת השבטים, אחת גלתה לסמבטיון,
 ואחת גלתה לפנים מסמבטיון, וכשם שיש מא"י לסמבטיון כך
 יש מסמבטיון לשם. ואחת גלתה לרכיבה של רבלתה ונבלעה

מלכים בקימה דכתיב כה אמר ה' וגו' מלכים יראו
 וקמו, ושרים בהשתחויה דכתיב שרים וישתחוו. (תענית יד).
 ח) כה אמר ה' בעת רצון וגו'. מאי דכתיב ואני תפלתי
 לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון, בשעה שהציבור
 מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא, כה אמר ה'

בעוהשי"ת

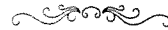
ספר

יד שלום

על התורה

הלק שני

ויקרא - במדבר - דברים

חידושים וביאורים, על פרשיות השבוע נאמרים
אשר חנני ה' בחמלת ה' עלי בזכות אבותי נבג"מ זל"ה

ישכר דוב פריעדמאן

שנת תשס"ד לפ"ק

לזה להכיר ערכו וכוונתו אם הוא זכה וללולה
 בלתי לה' לצדו או כוונתו לצורך עצמו, כי מי
 שיראתו ועבודתו מכח שכר ועונש ואיננה רלונית
 כי אם הכרחית אינו מורישתה לצניו אחריו כי
 עבודה כזו לא יורק מכלי אל כלי, משא"כ
 עבודה רלונית מיראת רוממותו יתברך ומאהבתו
 אותו ית' האב זוכה לצניו ולדורותיו אחריו צריח
 עולם, וזש"ה (דברים ה טו) מי יתן והיה לצבס זה
 ליראה אותי דייקא לא מיראת עונש כ"א יראה
 מרוממותו ית', למען ייטב להס ולצניה"ס
 לעולם, כי ינחילו עבודתם אל צניהס לדור דור,
 עכמו"ד.

ויתבן לומר כי עבודה מאהבה נקרא דרך
 החיים, על דרך שדרשו חז"ל ציומא
 (דף פו:) את הפסוק (יחזקאל לג יט) עליהס חי יחיה,
 זה תשובה מאהבה, ועבודה מיראה יכונה בשם
 דרך המות. וזה שדרשו בספרי לפי שנאמר
 החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, שמא
 יאמרו ישראל הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני
 דרכים דרך החיים ודרך המות, היינו עבודה
 מאהבה ועבודה מיראה נלך באיזה מהס שנרצה,
 ת"ל ובחרת בחיים זה עבודה מאהבה, והטעם
 למען תחיה אתה וזרעך כי עבודה שהיא מאהבה
 מורישתה לצניו אחריו, משא"כ מי שיראתו
 ועבודתו מכח שכר ועונש ואיננה רלונית כי אם
 הכרחית אינו מורישתה לצניו אחריו, כי עבודה
 כזו לא יורק מכלי אל כלי.

וזה כוונת הכתוב ראה אנכי נתן לפניכם היום,
 על דרך דאיתא בספה"ק תפארת שלמה
 בפרשתן, דהטעם שנקוד על מלת ראה הוא
 רביע, דטעם רביע הוא נקודה כמו יו"ד והיו"ד
 הוא אות רביעי בשם הוי"ו צ"ה והיא מרמזת
 על היראה כמבואר בזוה"ק, גם בצירוף יו"ד
 הנקודה רביעי אל מלת ראה"ה הוא יראה"ה
 שאמר יראה אני נתן לפניכם. שהוא לנרף אות

יו"ד לחיצת ראה שהוא יראה"ה. ולדרכינו הכוונה
 ראה"ה אנכי" שיהיה להס יראה מכח אנכי דייקא
 שירא מרוממותו יתעלה, ולא מיראת עונש.

★

ואו יאמר לפרש דברי הספרי, ראה אנכי נתן
 לפניכם היום ברכה וקללה, ברכה וקללה
 למה נאמר, לפי שנאמר החיים והמות נתתי
 לפניך הברכה והקללה, שמא יאמרו ישראל
 הואיל ונתן הקב"ה לפנינו שני דרכים דרך
 החיים ודרך המות נלך באיזה מהס שנרצה, ת"ל
 ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. ואריך
 צינור דאיזה דרך המות נתן לנו הקב"ה שנאמר
 עליו איני יודע באיזה דרך נלך.

ויבואר על פי דברים נפלאים ממרן החתם
 סופר ז"ל בדרשותיו (לח' עמ"ד נח)
 לפרש הכתוב (ויקרא כו יג) אני ה' אלהיכם אשר
 הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להס
 עבדים ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם
 קוממיות. וקשה דאחר שכבר אמר מקודם
 ונתתי שלום בארץ ונפלו אויביכם לפניכם
 לחרב, אחר כל אלה איזה עול יהיה עוד על
 נוארס שיצטרך לשבור מוטותיהס, אבל האמת,
 כי בני ישראל צריכים להיות עבדים לאלהים
 להטות שכמס לקבל עול תורה ומצוות, כי
 עבדי הס אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים,
 ומה יעשה ישראל ואפשי בצער חזיר והילוך
 בבתי טרטיאות ובקציצת פאת ראש וזקן, אבל
 התורה אוסרתה, והוא יהודי כשר ואינו רוצה
 למרוד על אדוניו ית"ש, זה עובד ה' כל ימיו
 והוא לעול על נוארו, ועל עבודה זה נאמר
 (דברים כח מו) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
 בשמחה ובטוב לצב מרוב כל ועבדת את אויביך
 ברעב ובצמא ובחוסר כל. דאף שבאמת אנו
 מחויבים לקבל אפילו עול תורה כבד על

נוארינו, אבל חלילה וחס
 אלא שמחה וחדוה, אשר
 שלא שס חלקינו מן
 טרטיאות אוכלים ושות
 הדבקים צה' אלהיכם חיי
 צסוף כל הברכות אמר,
 הוצאתי אתכם מארץ
 עבדים, והיה ראוי שמהיו
 קן עמדי אלא לחירות
 ואשבור מוטות עולכם ה
 יהיה לכם לעול אלא אתן
 את ה' בשמחה ובטוב ל

ועל דרך זה ידוע מאמר
 הכתוב (ישעיה מט ט)
 ולאשר בחשך הגלו וגו',
 צנ"א שלא הרגישו עדיין
 התורה וחיות של מצות
 והמנות עליהס לעול וכמו
 והוא אלס כבחי מאסר
 בהכרת, ולעמיד כאשר נו
 אז יאמר לאסורים לאו
 מאסרס הלזה וירגישו ער
 ומצותיה, ולאשר בחשך הג
 החשכות האור הגדול י
 עכד"ק.

ולפי זה יש לומר שאלו
 הקב"ה, אחד דרך
 במצוות בשמחה ובטוב
 ומתיקות התורה ומצוות
 המות שהוא גם כן לקייב
 דרך המות שהוא מקיים
 כבדה, כמו שהוא במאס
 התורה בהכרת, וזה שדרג
 למה נאמר, לפי שנאמר
 לפניך הברכה והקללה,

הואיל ונתן הקצ"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזה מהם שנרצה. ת"ל ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך, כי הנה מצונו בכתובים כמי שהוא עובד את ה' שלא בשמחה וכל המצוות הם עליו ועול וכמשא כבדה אומר הכתוב בניס וצנות תוליד ולא יהיו לך כי ילכו בשבי וגו' תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה, ומוזה נדע ההיפוך דמי שהוא עובד בשמחה ובטוב לב אזי מגיע לו שכר בצניס וצנות, וזה שאמר ובחרת בחיים שיבחרו בדרך החיים שהוא לקיים כל המצוות בשמחה ובטוב לב, למען תחיה אתה וזרעך כנ"ל.

★

עוד יש לומר בדברי הספרי, ברכה וקללה למה נאמר, לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, שמה יאמרו ישראל הואיל ונתן הקצ"ה לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המות נלך באיזה מהם שנרצה, ת"ל ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. ודקדקו המפרשים דמה הו"א היה שיבחר בדרך המות כשיש לפניו דרך החיים.

ב) ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה. דקדקו המפרשים דמיצת היום אך למותר היא, והיל"ל ראה אנכי נתן לפניכם ברכה וקללה.

וגרע"ד על פי מה שכתב בייטב לב (פ' עקב) לפרש מה שאמרו חז"ל (בר"ר פ"א ס"ד) בראשית ברא אלהים, צוכות בכורים וחלה ותרומה הנקראים ראשית, הענין כי לריך להקדיש הראשית לה' וכ"כ ראשית הימים לזכור את צוראו זימי בחרתו ראשית בכורי ימיו וראשית השנה, וכמו כן בכל יום לקבל עליו עול מלכות שמים בראשית והתחלה, ואז אין לריך לזכות אבות אבל אם הראשית חלף הלך לו צבול

וארינו, אבל חלילה וחם אין התורה עול כבד אלא שמחה וחדוה, אשרינו מה טוב חלקינו שלא שם חלקינו מן התועים יושבי צחי טרטיאות אוכלים ושותים צחייהם, ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, ולכן בסוף כל הברכות אמר, אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים, והיה ראוי שתהיו עבדים לי, אבל לא כן עמדי אלא לחירות עולם הוצאתי אתכם, ואשבור מוטות עולכם היינו עול תורה, שלא יהיה לכם לעול אלא אתן לכם לב טהור לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לב, עכ"ד הנחמדים.

ועל דרך זה ידוע מאמר הבעש"ט הק', לפרש הכתוב (ישעיה מט ט) לאמר לאסורים לאו ולאשר בחשך הגלו וגו', דהכוונה על מדריגות בני"א שלא הרגישו עדיין עריבות ומתיקות אור התורה וחיות של מצות ה', דשמירת התורה והמצוות עליהם לעול וכמשא כבד יכבד עליהם, והוא אצלם כצחי מאסר שעושים כל מעשיהם בהכרח, ולעתיד כאשר נזכה להתגלות כבוד ה' אז יאמר לאסורים לאו, שיצאו מתוך צחי מאסרם הלזה וירגישו עריבות ומתיקות התורה ומצותיה, ולאשר בחשך הגלו, שיתגלה להם מתוך החשכות האור הגדול אשר בכל מצוות ה', עכד"ק.

ולפי זה יש לומר שאלו השני דרכים נתן לנו הקצ"ה, אחד דרך החיים שהוא לקיים במצוות בשמחה ובטוב לב ובירגישו עריבות ומתיקות התורה ומצותיה, והשני הוא דרך המות שהוא גם כן לקיים כל המצוות אבל הוא דרך המות שהוא מקיים המצוות לעול ולמשא כבדה, כמו שהוא במאסר שמקיים כל מצוות התורה בהכרח, וזה שדרשו בספרי ברכה וקללה למה נאמר, לפי שנאמר החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה, שמה יאמרו ישראל

זוונה
ייקא

נתן
קללה
נתתי
זראל
דרך
ת"ל
צריך
אמר

אתם
ד נח
אשר
להם
אתם
זודם
כיכם
על
זמת,
להים
כי

ריס,
זילוך
אבל
זוזה
ימיו
אמר
להיך
יצרך
אנו
על

ואברכיניה וישראל וְלֹא אָתָּב
ברבתי מיניה: כא אסתבקית לית
רש"י

בָּרַךְ לְקַחְתִּי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבְנָה: כא לֹא

לקט בהיר

שחורין ממעשיהן ומלכים לעשות באופן אחר, וזה אינו
שא"כ היינו כוזב היינו מתנחם, אלא כוזב הוא שחזר
ממעשיו ומדיבורו והבטחמו, ומתנחם הוא שאינו חוזר אלא
דעתו, כלומר מתחרט ואילו היה אז דעתו של עכשיו לא
היה עושה, ומיבת חורין שרש"י פירושו כמו "אחר כך"
(ג"א): בו) מפרש קודם כל הכתוב ענינו ופירושו
ואח"כ שב לפרש מיבת וּבָרַךְ, ועשה כמה תיקונים בכתוב, א'
הודיענו שפסוק זה אין לו המשך וקשר עם מה שלפניו, אלא
כמי שזכר באמצע דבריו ששכח מה שהיה צריך לומר כבר,
ומשונה היא זאת על שאלת בלק מה דיבר ה'. ב) אמר
קבלתי במקום לקחתי, לומר, שלקחתה זו לקיחת דברים היא,

אחה שאלני מה דבר ה"י, קבלתי ממנו לברך
אותם (ברך כמו לברך): וברך ולא אשיבנה. הוא
צירף אותם ואינו לא אשיב את ברכתו: וברך. כמו
וּבָרַךְ^י, וכן הוא גזירת ר"ש, כמו (הה"ש"ד י"ח) חויב
חָרַף כמו חָרַף, וכן (שם י"ג) ובוֹטֵעַ בָּרַךְ, המהלל
ומברך את הגזלן ואומר (לו) אל תירא כי לא תענש
שלוש יהיה לך מרגח הוא להקב"ה, ואין לומר בָּרַךְ
שם דבר, שאם כן היה נקוד בפת"ח קטן^{יח} וטעמו
למעלה, אבל לפי שהוא לשון פעל הוא נקוד קמ"ץ
קטן וטעמו למטה: (כח) לֹא הָבִיט אֹזן בִּיעֶקֶב

לומר קבלה בלב לומר בפה. ג) מסרם המקרא לומר קבלתי ממנו לברך, ולא אמר לברך קבלתי, שפני השאלה שהיתה מה
דיבר ה' פ"י מה קבלת ממנו ראוי להשיב קבלתי ממנו לברך שאלם היחה השאלה מה צפיק אז היה צריך להשיב לברך יש צפי
שקבלתי. ד) הוסיף הלמ"ד החסר, שאין זה שם דבר כמו בָּרַכָה שיוצק לומר קבלתי אותה, אלא בָּרַךְ פועל הוא כמו עָשׂוּת
ובשלימות לעשות, כלומר נטויתי לְבָרַךְ, ניתן לי צווי וקבלתי צווי לברך. ה) הוסיף מיבת ממנו לפי שמיבת ה' שבשאלה רחוק
הוא וצריך להזכירו. ו) הוסיף אותם, שלא די שניתן לי וצריך אני לומר ברכה, אלא גם צריך אני לכונן ולומר ולברך אותם את
ישראל, ז) עושה מן מיבת וּבָרַךְ הוא צירף אותם, לומר שגם מיבת זאת פועל הוא ולא שם דבר, ואין פירושו ברכה היא זאת.
ח) לפי האמור שמיבת וּבָרַךְ פועל הוא שהקב"ה מְבָרְכֵם, א"כ ראוי היה לומר ולא אשיבנו בוא"ו לשון זכר לא אשיב את
הקב"ה להיותו מקבל, והכתוב אומר אשיבנה ב"ה"א לשון נקבה, א"כ בהכרח להוסיף את "ברכתו" הנשאר בכת, וברכה נקבה
היא, ועל זה חזר אומרו ולא אשיבנה, כל זאת מדברי הרא"ם ז"ל: (כו) פ"י וּבָרַךְ כאלו היה נקוד וּבָרַךְ, וכן הוא גזירת
הר"ש, פ"י הר"ש אינה מקבלת דגוש, ובמיבות כזה בא הדגוש באות האמצעית, וכן המשפט כשהאות אינה מקבלת דגוש
הוסיף נקודה אחת באות שלפניה למלאות החסרון ונעשה מן חיר"ק ציר"י (ג"א): (כח) הוא סג"ל, פ"י השם דבר בו
בָּרַךְ על משקל חָרַף מְלַךְ עָבַד קָנָף, וכלל הוא במיבות כאלו שבדודם שם דבר הם לשון קל לזה טעם שלהם למעלה פ"י באות
הראשונה של השורש, ואם הם פועל עובר (או פועל הווה) הם לשון כבד וטעמם באות שניה, מְלַךְ - מְלַךְ, עָבַד - עָבַד, קָנָף
- קָנָף (ג"א), ודע עוד שאם הוא פועל עובר היה צריך להיות בָּרַךְ חָרַף ונעשה בָּרַךְ חָרַף, ואם הוא הווה נעשה מן בָּרַךְ בָּרַךְ
ומן חָרַף חָרַף (ד"ד), ואין נפ"מ במה שלפנינו, שלשון הווה יאמר בין על הווה ובין על עבר, כלומר הקב"ה בָּרַךְ אותם וגם
בָּרַךְ אותם:

אור החיים

צפי בלעם שטעה צפוי דבר רוחני שיפסיק צין פיו בָּרַךְ^{צפי}. ועוד וברך כי לא שם הדבר צפוי וגשאר
לרוח הקודש המדברת, והוא מה שכוונת רז"ל הדבר לרצונו של בלעם אלא וברך פירוש מכריחו
במאמרם (ילקוט) דבר מלאך^{צפי}. אלא שהם נתנו
טעם הדבר כדי למונעו מלקבל ושי הטעמים והוא אומרו ולא אשיבנה פירוש אינו יכול להחזירה:
לודקים^{צפי}, וכפי זה נתכוון במאמר הנה בָּרַךְ לֹא הָבִיט אֹזן בִּיעֶקֶב^{צפי} יחבאר על פי
לקחתי שהרגיש במה שניתוסף צפוי ובלשונו שיקרא
דבריהם ז"ל (זכור ח"ג ט"ז) שאמרו כי

אור בהיר

הלמ"ד. קעא) כלומר פירושו רז"ל שהכתוב באומרו וישם ה' דבר כוונתו מלאך, והיינו מה שאמרנו שהוא דבר רוחני הוא
מלאך. קעב) וצ' דברים עשה המלאך, מנע אותו מלומר דבר עלמו, וגם חוץ צפי חויר. קעג) פ"י המלאך נקרא בָּרַךְ, וזה
מכוון לדבריו בפסוק והנה ברכת בָּרַךְ, שאם הניקוד קמ"ץ וציר"י פירושו כמו ברכה או ברוך. קעד) בא לתוך הכפל והשני, און

הַבַּיִת אֲוֵן בַּיַּעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עֵמֶל

פְּלִחֵי גְלוּלֵינן בְּרַבִּית יַעֲקֹב וְאַף לָא עֲבָדֵי לְיָאוּת שְׁקֵר בְּיִשְׂרָאֵל רַשִׁי

לקט בדיר

כט) לית פלחי גלולין בדבית יעקב, ומה שאמר האונקלוס אסתכלית הוסיף זאת ואינו מן הכתוב, אלא פי' הכתוב לפי דעתו לא הביט מי שהוא און, כלומר לית מאן דיכול להביט משום שאין בנמצא בכלל (ב"ב): ל) כלומר קרוב מאוד לפשוטו משום שמתאים אליו סיפא דקרא שהסיפא מפרש לרישא, שאין פי' לא הביט ולא ראה לפי שאין בו דקדוקי עבירות או הגם שיש בו אינו רואה חו"ש, אלא פירושו שה'

וגו'. כתרנומוכו, דבר אחר אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה' לא הביט הקצ"ה און שזיעקב כשהק* עוזרין על דבריו אינו מדקדק אחריהן להתבונן בצאניות* לא) שלהם ובעמלן שהן עוזרין על דתו (תנח" - במ"ר): עמל. לשון עבירה, כמו (תה"ז ע"ו) והרה עמל"ב, כי אחת עמל וכעס חביע (שם י"ד), לפי שנינו נוסחאות * כשקצתם. * באון - במעשה.

עמו ותרועת מלך בו הגם שחטא, ועוד לפי האונקלוס היה לו לומר אין און זיעקב ולא עמל בישראל, ואעפ"כ מציאו, שלפי דרך הב' שפירש לא הביט ולא ראה הקצ"ה, א"כ לא היה לו לומר עוד הפעם ה' אלקיו אלא היל"ל עמו הוא ותרועתו בו (מ"ל): לא) און בלשון רבים: לב) פירושו, לו לעצמו הכין הרשע כלי מות שקה' וילד און עמל ושקר, כמו אשה הרה שילדה מה שהרחה, ושם (י"ד) פי' רש"י ראתה (אחה הקצ"ה) מה שהוא (הרשע) עושה ואחה ממריש כי אחת כן דרך שחביע עמל וכעס בכתף אחת נותן יד לרשעים להללית ברשעים עכ"ל, והוא דרך משל ומליצה כמו דבר שהוא על אפו וחמתו ונגד רלוט של אדם הוא עמל בו ונעשה ממנו עיף ויגע, וכמאמר הנביא (זכר' ז' י"ג) הוגעתם ה' בדבירכם:

אור החיים

על ידי חטא האדם נרשם רשע כח הרע באצור שבו עשאו והיא בחינת הפגם המזכרת בדבריהם ז"ל, ופירושו און הוא כח הרע הנמשך מהעבירה, על דרך אומרו (משלי ל') לא פעלתי און, וכתוב (תהלים קכ"ה) יוליקם ה' את פועלי האון, ולזה אמר לא הביט און שהוא רשע המפעל הרע אינו אפילו זיעקב שהן המון העם שיחכנו בשם יעקב שכלם נשמרים מעשות רע, והגם שיטעו מדרך השכל אינו נקבע בנפשם האון שהוא חלק הרע, על דרך אומרו (שיר ד') כלך יפה ומוס און כך פירוש שאין החטא עושה בו מוס קבוע אלא לכלוך העובר על ידי רחיצה והדחה, וכמו שרמזו ז"ל (שהש"ר) במה שאמר הכתוב שחורה אני ונאווה יעיין שם, ואומרו ולא ראה עמל בישראל פירוש אפילו פגם שצריך עמל להעבירו אינו באותם שנקראים ישראל שהם הצדיקים. או ירצה אומרו לא הביט און הוא חטא המחשבה שגם הוא יקרא און על דרך (תהלים ס"ו) און אם ראיתי בלבי, שאין ה' מביט אל המחשבה הרעה, זיעקב"י) פירוש שאין עושה זיעקב המחשבה הרעה רשע האון שהיא ענף

הרע, ולזה דקדק לומר לשון הצטה שהיא יותר מהרואה פירושו כי הגם כי צרורה ראשונה הוא רואה מחשבה הרעה כשהוא מביט בפנימיות מפעלה אין און, ודקדק לומר און זיעקב"י) פירוש שאינו עושה בו החטא שהוא רשע, וזה אפילו בהמון העם אשר בשם יעקב יכונה, וכנגד הצדיקים שבהם אמר ולא ראה פירוש אפילו מחשבה בלתי הגונה הנקרא עמל שעמל עמו יצר הרע בכה המחשבה להטותה מדרך השכל והצדיקים לבס חלל בקרבם, והוא אומרו ולא ראה עמל בישראל. גם נחזון לומר שהצדיקים הגם שעושים (מלכות) וכל עסקם בחורה אינם מרגישים שיש להם עמל על דרך אומרו (תהלים ע"ג) עמל הוא צעירי אלא אדרבא כאדם המרויח וכאדם המשחשעש בשעשועים לרוב חשקם בחורה. גם נחזון על דרך אומרו (משלי ח') אני צינה לי גבורה"י), כי כשהצדיקים עוסקים בחורה ומתמידין בה אין להם עמל בעסק החורה שאדרבא היא נוחתת לו גבורה. עוד ירצה לומר כי באמלעות ז' הדרגות שיש בישראל און הקצ"ה

אור בדיר

עמל, יעקב ישראל. קעז) וכי יש דבר שאין הקצ"ה רואה אותו. קעז) ולא אמר על יעקב או אלל יעקב. קעז) החורה

מִיִּמְרָא דַּיָּי וְשִׁכְנִית מִן כַּב אֲתָהָא דַּ

שכעצירה היא אפילו מבעיסין ותרועת מלך ע"ו ל"ז) רעה דוד וכן תרגם (כז) אל מוציא ולא ממלרים

מקפיד על רש מאצדס גם אינו עול לכל הדבריו הביט און שיש עמל שעמל כז וצסיפוק לרכיו והוא אומרו ביש ישראל הולכים לעולם וניזונים המצקשים לעקו ויושבו. עוד נתנו כי הצדיקים כל ואינם מוגעים (מלאכי ז') הוג

ד' אלהיו עמו בחינות שהן בהמון עם, והם ה' אלהיו עמו אמר ה' שהוא ללד הדין אלא

הקדושה אמרה קן. כרוב דיבורם. ק

מִימְרָא דִּי אֲתֵהוֹן בְּסַעְדָּהוֹן בְּיִשְׂרָאֵל יְהוּה אֱלֹהֵיו עֲפֹו וְתַרְוַעַת
 וְשִׁכְיִת מִלְּקָהוֹן בְּיִיְהוֹן: כב אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם
 כב אֲתֵהָא דִּאֲפַקְנֹן מִמִּצְרַיִם מֶלֶךְ בָּו: ל

רש"י

שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה' אלהיו עמו. אפילו מכעיסין וממרין לפניו אינו זו מתוכן (סס - סס): ותרועת מלך בו. לשון חיבה וריעות^ל, כמו (ש"ב ט"ו ל"ג) רעה דוד אוהב דוד, ויחבה למרעבו (שופ' ט"ו ו'), וכן חרגס אונקלוס ושכינת מלכהו ביניהו: (כב) אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם. אהה אמרת הנה עם יאל ממזרים לא יאל מעלמ^ל אלא האלהים

לקט בהיר

לג) ואינו מלשון כלי זמר מרועה ושופר (במ"ח): (לד) וא"ת מה נפ"מ באיזה אופן יאל, לזה אמר כחוקף רוס וגובה שלו, ר"ל היציאה לא היתה זכה וגבורה לפי דרך הטבע, אלא היתה כפי כח המוליא ז"ה, כי כח הפועל נפעל (ג"א), וא"כ איך יסלק על הדעת לעמוד כנגדם ולקלס ולמנעם מלצא אל הארץ, ויש גורסים בחוקף רוס שלו בזי"ת, והענין היינו הך:

אור החיים

מקפיד על רשע שבעולם מהאומות וזזה אינו מאבדם גם אינו יגע^ט צבירת עולמו ונשיאת עול לכל הדברים הנריכין לעולם, והוא אומר לא הביט און שיש בעולם בשביל יעקב, גם אינו רואה עמל שעמל כביכול בסבילת העולם ובמזונותיו ובסיפוק נרכיו הכל אינו חש לו בשביל ישראל, והוא אומר בישראל בשביל ישראל, וכן תמלא שאל ישראל הולכים בדרך החורה והמנולת ה' נותן עוצו לעולם וניזונים ונהנים גם האומות יחד, ומעתה המבקשים לעקור אומה זו מבקשים לאבד העולם ויושביו. עוד נחווין באומרו ולא ראה עמל בישראל כי הדיקים כל לפזוס עושים זו נחת רוח לה' ואינם מייגעים אותו כביכול^ט על דרך אומרו (מלאכי ז') הוגעתם ה' בדצריכם, ולזה אמר ולא ראה עמל בישראל: ל

לומר אלהיו שלא תחשוב שאל ה' ייסרכו ישוב אחר, לזה אמר אלהיו שהגם שייסרכו על משמרת אהבתו יעמוד, וכנגד כח ההמון הנקראים בשם יעקב אמר ותרועת מלך בו שהוא ירא ללד המשפט^ט. עוד יראה לומר שזה השגתם שלא בחר ה' לשכן שמו אלא עמס, ועוד שעשה בזה כח עליון שיכולין לאבד כל מה שנותנין בו עיניהם כמלך עולם, והוא אומר ותרועת מלך בו פירוש אין לריכין שה' יאבד קמיהם אלא בהם עלמין יש הדרגה זו. וכן תמלא שהדיקים כל מקום שנותנים בו עיניהם להשחית בכל הנבצרים הם צעלי היכולת. עוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ברכות ס"א): על רבי עקיבא שהיו סורקים בשרו במסרקות של ברזל והיה מאריך באחד וכו', והוא אומר ה' אלהיו עמו פירוש מדבק נפשו בה' אלהיו בתכלית החיבה הגם שתרועת מלך בו בשבט ברזל בסורקין בשרו, ואפילו בזמן עלמו שהשבט בו שהיו סורקים וכו' אף על פי כן ה' אלהיו עמו: כב. אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם. אמר מוֹצִיאֵם^ט ולא הוֹצִיאֵם, הגם שרז"ל אמרו (ברכות ל"ח.) דאפיק משמע והוכיחו מכאן אף על פי כן

אור בהיר

הקדושה אמרה קן. קעח) פי' אינו מואס. קעט) פי' כל המרבה הרי זה משונח לעשות חטונג לפניו כביכול, ואינו מואס ברוב דיבורים. קפ) צא למך הכפל, והשינוי. קפא) ויהיה פי' חיצת ומרועת מלשון מרועס בשבט ברזל, כלומר מכה, שצירה, ורלינה, וכן בדרך ה' והג'. קפב) לשון הוה.

שְׁלֹשֶׁת יָמִים: כג לְאֶרְאֹי אִישׁ אֶת-
 אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים וְלִכְלֵב־נִי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר
 בְּמוֹשְׁבָתָם: לד שְׁלִישִׁי כד וַיִּקְרָא פְרַעֲה
 אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה

קבל בכל ארעא דמצרים תלתא
 יומין: כג לא חזו אנש ית אחוהו
 וקא קמו אנש מתחתוהו תלתא
 יומין וקבל בני ישראל הוה
 נהורא במושבגהון: כד וקרא
 פרעה למשה ואמר אזילו פדחו

זה ית
חשוק

הצרת
שרונה,
כל, לא
זאזרני,
לא

לחור
ימשח
: (ש"ר -
!הרים,
זמש*:
ז וגו'.
יתן) ג'
על זה
ועומד
עליהם
לא היו

למא אם
זה כמו
למכה),
מגזירת
מש כמו
ת ימים,
ול לשב
ת, אחר
ו יתברך
ור מכות
ר הביא

מלרים
ז חושך
ך כבוד
ו (שס)
שניהם

לקט בהיר

רש"י

עליהם מכות גדולות וקשות ולמה אחר שהמרים עוד הביא
 מכה קלה וקלושה לגבי הראשונות (ב"ב), לזה מירץ שהיו
 ב' טעמים בדבר, ובג' ימים הראשונים היה די שלא יראו
 מימת רשעי ישראל, ובמכוון לא היה חשך עב שלא היה צורך
 לשדד המערכות כל כך, גם להודיע לישראל שבשנילם עשה
 ב' מיני חשך, ובג' ימים השניים היה צורך בחשך עב כדי
 שילכו ישראל לבטח לחפש בכל מטמנותיהם (מ"ל): לב)

רוצים לנאת ומחו בשלשת ימי הפלה כדי שלא יראו
 מלרים* במפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו, ועוד
 שחפשו ישראל וראו את כליהם וכשילאו והיו שואלין
 מהן והיו אומרים אין בידנו* כלום אומר לו* אני
 רחיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא (שס - שס): שלשת
 ימים. שלוש של ימים^ל, טרליני"א בלע"ז, וכן שבעת
 שנינו נטחאות * מצרים. * בידו. * אומרים להם.

רצון רבינו בזה לפרש החילוק שבין שלשה וששע, שאין תי"ו זו מורה לשון נקבה שהלשון נקבה שלש שבע,
 ותי"ו הוא לחבר ולקשר את המיבה למיבה שלאחריו, וכן הוא המשפט בכל קישור שהה"א נהפך לתי"ו, טובה טובה, אחוזה
 אחוזה, ואחר שידענו זאת נרין ביאור היאך אפשר לקשר שם המספר הלא אי אפשר לומר שלשה של ימים, לזה בא רש"י
 בפירושו לחלק בין מיבת שלשה שהוא שם מספר ובין שלשת שהוא שם דבר, כלומר כשחקק ותלרף ג' דברים ביחד, יהיה איזה
 דבר שיהיה כגון ימים או שעות או פירות או בתים או אנשים וכו' יהיה שמו של דבר זה שלוש, ושמו בלע"ז טרליני"א,
 ובשונותיו דריי"הייט, ואם הוא שם דבר או נכון הקישור, למשל אחוזה היא שם דבר, שמו של דבר זה הוא אחוזה, לפי שהוא
 אחוזה של איזה אדם, ואומר אחוזה של ראובן או אחוזה ראובן ולא של שמעון, כמו כן דבר זה, שמו שלוש, מפני שיש בו
 שלשה דברים, אך איני יודע מה זה דברים, לזה אמרין שלוש של ימים או שלשת ימים (רא"ם), ויש כמה שיטות בדבר זה
 לחלק בין שלשה ובין שלשת, יש אומרים ששלשת פירושו רופים אשר לא כן שלשה, ויש אומרים שלשת פירושו שום ולא כן
 שלשה, גם יש אומרים כי שלשה פירושו שלימים אבל שלשת יכול להיות חסרים, וכו', אבל לכולם אית להו פירכא, והעיקר על
 פי פשוטו (כי ודאי שיש בכל קוך וקוך רמזים וסודות אין שיעור) שאין שום חילוק ביניהם לענין המשמעות, אלא דבר ידוע
 הוא שגם פשטיות תורתנו הקדושה נכתבה ביופי ובמליחות אשר אם תלרף כל כותב מומחה שבעולם ומעולם ועד עולם לא

אור החיים

והרבה מקראות יקלרו כן, והכוונה ע"ד אומרים ז"ל
 (שס) כי הרשעים מתכסים בחושך, והוא אשר
 כיסה המלרים הרשעים, וכנגד הלדיקים עליהם
 יזרח ה' ז"ה ואורבזיו כללאת השמש בגבורתו ומאור
 מושבותם ליוה להם ה' ז"ה חלק א', והוא אומר
 אור צמושבזתם:

כד. ויקרא פרעה וגו'. יג) פי' אחר ששלמו ימי
 החשך כי קודם לא קמו איש וגו',

אור בהיר

ל) ומה יהיה חסר אם יאמר ולבני ישראל וכו'. (לא) דאם לא כן אלא צמושבזתם של ישראל, יהיה סתירה עם מה שאמר ולכל בני
 ישראל. (לב) פירוש ממקור האור. (לג) ולא אמר להחפלא להסיר החשך.

76 יב.

בפסוק ויאמר ה' אל משה נטב ידך על השמים ויהי חשך על ארץ מצרים וגו' ולכל בני ישראל ה' אור צמושצותם, וכבר זכרנו ביאר זה לעיל (שמות ע' י"א) יעו"ש, ועוד יש לדקדק למה צמכה זה אור נטב ידך על השמים, ועוד ולכל בני ישראל ה' אור וגו' מאי שנא מכה זו שהולך לאומרו שלא ה' לישראל, הא כל עשר מכות שהיו למצרים לא היו לישראל.

ואגב נבאר פסוקי פרשת בשלח (שמות טו) וילכו שלשה ימים צמדבר ולא מלאו מים, ויצאו מרחק ולא יכלו לשחות מים ממרה כי מרים הם, וילוו על משה וגו' ויורכו ה' עץ וגו', ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך ויהישר צעיניו תעשה וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך, והספיקות רצו, א' וכי זה הוא כל העוצה שיעשה להם עבד שהעניו מעשיהם שכל המחלה לא אשים עליך, (כט) ועוד מה אני ה' רפאך לפי זה.

וגראה להבין ענין מכות צבורות שהיא ראש לכל המכות כמו שנאמר (שמות ז)

נועם לתולדות

החיים ותענוגי התענוגים, ואמר למען שתי אותותי אלה בקרבך, היינו דעל ידי שירד ממדריגתו ידבק עצמו באלו האותיות, ויהיו בקרבך ודבוק בו אור האין סוף שהוא תענוג התענוגים.

(כט) אם לא ישים בו המחלה אין מקום לרפואה, ומהו אומר אני רופאך.

(ל) לא שמעת עד כה, פירשיו"ל עד מכת בכורות שנאמר בו כה אמר ה', משמע שזה העיקר.

וככה לא שמעת עד כה, (ו) משמע שהיא העיקר, ויש להבין מהו ענין המכה זו בצבורים דוקא.

וגראה לי לבאר המשך הפסוקים כה אמר ה' כחצות הלילה אני יולא צהר מצרים, ומת כל צבור צהר מצרים מצבור פרעה וגו', ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו וגו', ולצפוף כתיב ועצתי צהר מצרים, פירש רש"י צפוף מכילתא כמלך העובר ממקום למקום וכו', אעשה שפטים אני ה', והספיקות רצו למה לי' אני יולא, ועוד מאי ומת כל צבור דהוי לי' למימר אני מכה כל צבור, ועוד (לא) מאי כמלך העובר וכו', ועוד מאי אעשה שפטים אני ה', ועוד מאי זה דקאמר ולכל בני ישראל לא יחרץ וגו' שהוא תמורה.

וגראה לי דאיתא צפ"ס (נדרים ח:): לעתיד הקדוש צרוך הוא מוליא חמה מנחתקה, (נצ) הרשעים נדונין זה ולדיקים מתרפאין זה, שנאמר (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא צנפתי וכו'.

(לא) מה תלוי מיתת בכורים בענין מלך העובר ממקום למקום, וגם עשיית השפטים מה תלוי בהעברה ממקום למקום, ומה ענין לזה זאת דלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו.

(לב) לעתיד הקב"ה מוציא החמה והשמש מהנרתיק שבה השמש, ויהי חום גדול, והרשעים נדונים בה להשרף מהחמימות הגדולה, ולצדיקים יהי' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ויתרפאו בה.

והענין. (ג) כי בארתי שהלכו שלשה תורה לכך שזב לא יכלו מרים ה"ס, וכמו שכתב דיעות כמו שיש חוליו ה נדמה לו למר, כך יש להם מחיקות התורה יעו"ש.

והנה סיים הרמב"ם החכמים שהם וכיזד היא הרפואה, א עלמו צדיון הרצה, ויש צלוי הסחכות וכו' וכי שיעקר ממנו גוצה ה האמצעי וכו'.

וזהו עלמו שרימוזו הו הנזכר לעיל, וכו עז, (לה) כי החכם נו

(לג) הלכו שלשת היינו שלא עסקו בת צמא לכו למים, ולכן ממרה כי מרים הם, הי מרים ונדמה להם מו ומרירות, כי כמו שחול למר כן לחולה הנפש ל למר.

(לד) לא תשחיר בזה"ק שלא ישחית א לפי שנותן עצה טובה היצה"ר, וגם כאן הי' לשמוע בקול הת"ח, ו נמתק המר במר, הו הת"ח הי' מר, היינו

ספר תולדות יעקב יוסף
מובל"ר יעקב יוסף גבון צ"ל

מע שהיא המכה זו

כה אמר יאחזקאל מלך מצרים יחרץ כלב יץ מצרים, העוזר אני ה', יעוד מאי מכה כל כו', ועוד מאי זה נו' שהוא

דיים ח: f מוליא ונין זה מלאכי ג ומרפא

נין מלך השפטים זה ענין יץ כלב

החמה זי' חום להשרף וזרחה יתרפאו

והענין (ג) כי צארתו לעיל (יתרו ע' ר"ב) על שהלכו שלשה ימים בלא מים בלא חורה לכך שזב לא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים ה"ס, וכמו שכחצ הרמז"ס פ"ב מהל' דיעות כמו שיש חולי הגוף שאז טעם המחוק נדמה לו למר, כך יש חולי הכפש אשר נדמה להם מתיקות החורה והעצודה למרה וכו' יעו"ש.

והנה סיים הרמז"ס שהרפואה שילך חלל החכמים שהם רופאי הגפשות וכו', וכינז היא הרפואה, אם הי' גצה לב ינהג עלמו בציון הרצה, וישז למטה מן הכל וילבש בלוי הסחצות וכו' וכיולא בדצרים חלו, עד שיעקר ממנו גוצה כלב, ואז יחזור לדרך החמלעי וכו'.

וזרו עלמו שרימו הפסוק עלמו הרפואה הנזכר לעיל, וכמו שנאמר ויורכו ה' ען, (לו) כי החכם נקרא ען כמו שנאמר

(דברים כ) לא תשחית את עמך, (זהר בלק רב). הוא הנותן עמך עוצה להנצל מעלתי יצר הרע וכו', ורבותינו ז"ל (תנחומא בשלח) דרשו שהי' ען מר ונמתק מר צמר, לזה לומר שנתן לו עמך שהוא מר לנהוג בציון וכיולא בזה, ועל ידי זה נתרפא וימתקו המים מימי החורה (ג) וכל המשך הפסוקים יבוארו אחר זה.

עוד יש לבאר ען מר, דאיתא צ"ס חענית דף כ"ד ע"א דצי נשיאח גזרו חעניתא ולא אחי מערס תנא לכו אושטיא זעירא דמן חצריא והי' אם מעיני העדה נעשחה לשגגה (לו) משל לכלה שהיתה צבית אצי' בזמן שעיני' יפות אין כל גופה לריכה צדיקה, עיני' טרועות כל גופה לריך צדיקה, ופירש רש"י כי עיני העדה שהם ראשים מאירין עיני העם, ואם עיני העדה רשעים דלת העם אין לריך צדיקה מה מעשיהם וכו', אחו עבדי ומלערי ליה, אמרו בני מאחי' שבקי לי' דהא נמי

נועם לתולדות

וכיוצא בזה, ועל ידי זה נתרפא וימתקו המים, היינו שמימי התורה שעד עכשיו נדמה לו שהוא מר נהפך לו עכשיו להיות מתוק.

(לה) הפסוקים יבוארו באות (מג).

(לו) רשיז"ל פירש דראשי העדה נקראים "עיני" לפי שהם מאירים עיני העם, וכשגזרו תענית גשמים ולא נענו דרש להם דאם עיני העדה הם רשעים זה גורם שגם דלת העם יהיו כן, ואז ציערו אותו עבדי הריש גלותא לפי שאמר דעיני העדה הם רשעים, ואמרו בני עירו להעבדים שגם אותם רגיל לצער, אבל בראותם שכוונתו הוא לשם שמים מניחים אותו, ולכן תניחו

(לג) הלכו שלשת ימים ולא מצאו מים, היינו שלא עסקו בתורה שנאמר בה כל צמא לכו למים, ולכן לא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם, היינו שהם עצמם נעשו מרים ונדמה להם מתיקות התורה למרה ומרירות, כי כמו שחולה הגוף טועם המתוק למר כן לחולה הנפש נדמה מתיקות התורה למר.

(לד) לא תשחית את עצה, דרשו בזוה"ק שלא ישחית את הת"ח, הנקרא עץ לפי שנותן עצה טובה היאך להנצל מעצת היצה"ר, וגם כאן הי' ויורחו ה' עץ, היינו לשמוע בקול הת"ח, ואחז"ל שהי' עץ מר ונמתק המר במר, הכוונה שהעצה שנתן הת"ח הי' מר, היינו לנהוג עצמו בבזיון

מלער לן כיון דחזין דכל מילי' לשם שמים
שצוקין לי' וכו' יעו"ש, ויש להצין מה זה
שאמרו הא נמי מלער לן וכו'.

ונראה לי (לז) דבחרתי במקום אחר
(בראשית ע' פ"ה) (קנא:) וכו' יעו"ש,
אם כן צזה מלער לן שאין אהנו מוחזקין
למזבס לכך עיני העדה ערועות ורכות, ומכל
מקום כיון דלשם שמים נחזיון לא אמרינן ליה.

ובזה יובן (לח) ויורכו ה' עץ שהי' עץ (מר)
צאופן [מר], ואז המתיק מר צמר ולא
צמנופה ודברים רכים וק"ל.

נועם לתולדות

לו גם אתם, ולכאורה אין מובן במה מצער
את בני העיר שיהא סבה שישאו לו פנים בי
ריש גלותא, ואדרבא הלא תלה כל האשמה
בהריש גלותא ולא בהם.

(לז) הכתוב גמר חסיד פסו אמונים
מבני אדם, פירש מהרי"ל פוסטנר שלכן גמר
חסיד ואין חסיד לפי שפסו אמונים מבני
אדם ההמונים, שההמונים גרמו להיות גמר
חסיד, ויבואר עוד להיפוך שלכן פסו
אמונים מבני אדם ההמונים לפי שגמר
חסיד, שהחסיד גרם להיות פסו אמונים
מבני אדם ההמונים, שעניי העדה צריכים
לתלות בעצמם שהם הגורמים לההמונים,
וההמונים צריכים לתלות שהם הגורמים
חטאת עיני העדה, נמצא שמה שציער את
הבני העיר הוא שאמר שהם הגורמים, וזה
שאמרו בני העיר שגם אותם מצער, היינו
שגם לבני העיר אומר שעניי העדה ומנהיגי'
הם טרוטות ורכות ולא טובות לפי שבני
העיר אינם מוחזקים לטובים ורכים, נמצא
שבני העיר גורמים המנהיגים לא טובים,

העולה מזה (על) כי אין לרשעים גיהנם יותר
מאם שמכניסין אותן לגן עדן, שאין
שם אכילה ושתי' ותאות עולם הזה, רק
הכדיקים יושצין ועטרוהיכו צראשיהם, הם
שהיו פחותי הערך צעיני גסי הרוח שהיו
סרוחים צעיניהם כמו שאמרו (סוטה מט:)
וחכמת סופרים תסרת, ועתה הם צראש
הקרואים ומתעדנין צמענוגי החורה והתפלה,
והענג לרשעים הם נגע שלא הורגלו צזה,
ומה אם מי שלא למד ג' ימים הם מרים
אללו, מכל שכן זה שלא הורגל כל ימיו צזה,
שהיא עתה לו מרה מה שהוא מחוק, ושמים
אור החורה לחשך צעיניהם.

ומעתה אין לצער אותו על שגם לעיני
העדה אמר שהם הגורמים. (ראה אות עט).

(לח) ויורוהו ה' עץ, דרשו חז"ל שהי'
עץ מר והמתיק מר במר, היינו שדיבר
דברים קשים גם לראשי העדה וגם
לההמונים, ולא החניף בדברים רכים רק
במר ודברים קשים, וזה הי' הרפואה האמתית.

(לט) גיהנם היותר קשה להרשעים גסי
הרוח הוא מה שמכניסין אותם להגן עדן
ורואים שהצדיקים שהיו פחותי ערך
וסרוחים בעיני הרשעים כנאמר וחכמת
סופרים תסרת, הם יושבים עכשיו בראש
הקרואים ועטרוהיהם בראשיהם ומתעדנין
בתענוגי תורה ותפלה, וזה הענג בעצמו
הוא אותיות "נגע" להרשעים מקל וחומר,
דאם מי שלא למד שלשה ימים כבר מרים
אצלו הדברי תורה, מכל שכן מי שלא
הורגל מעולם ללמוד בוודאי שמר אצלו
המתוק של תורה, ושמים בעיניהם את אור
התורה לחושך.

וזהו ציאר הפסוק הנ
אל משה נעב ל
רצה לומר נעב ידך ל
רוחניים שהוא על השמי
וצזה ויהי חשך על אר
הולכים אחר תענוג תאו
גבול ומלך ולא הורגו
רוחניים צחורה ותפלה
החורה ותפלה הוא להנ
לחשך.

מה שאין כן לכל בני
צחור ישראל שה
הי' אור צמושבוחם, לז
נחשב להם אור כי
מושבוחיהם, אין להם ע
כי אם ישב אהל חורה

(מ) ארץ מצרים,
שהולכין אחר תענוגי
שהוא דבר שיש לו מיצ
ידך על השמים, היינו
השפעה מהדברים שהו
תורה ותפלה ושאר דו
חושך על ארץ מצרים
חושך אפלה לאלו ע
מצרים, כי הם אינם ר
על השמים, והם שמים
ותפלה.

(מא) לכל בני ישראל
דלאלו שהם בתואר ישו
ותפלה, להם הי' נחשב
שהם על השמים, וה
הדברים הי' להם
"במושבותם" שהם ישב

ואור יחשב להם לגן עדן, ולהיפך לרשעים נחשב לגיהנם וחשך אפילה, אחר ג' ימים שלא הורגלו שוב נחשב למרה וחשך וק"ל, (מג) וזהו ענין ג' ימי אפילה.

L

ועתה מבוחר הפסוק הנזכר לעיל ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, (מג) שחבי' רגיל לשמוע קול תורה ותפלה שהיא קול ה' אלהיך כוונתו, כי הוי"ה זעיר ארסין נקרא תורה, ותפלה שהיא השכינה נקרא אלהיך, וזה שנאמר והאזנת למצותיו, אז כל המחלה אשר שמתי במצרים, מה שהי' למצרים מכה ומחלה, כגון חשך ושאר מכות אשר נבחר לא אשים עליך, והטעם כי אנ"י ה' שהוא תורה ותפלה כוונתו, זהו (משלי ג) רפאות לשריך ושקוי לעצמותיך, כי מה שהרשעים נידונים זה לדיקים מתרפאים זה,

וזהו ציור הפסוק הנזכר לעיל ויאמר ה' אל משה נטה ירך על השמים, (מ) לכה לומר נטה ירך להמשיך למטה דברים רוחניים שהוא על השמים כמו תורה ותפלה, וזהו ויהי חשך על ארץ מצרים, לאלו שהם הולכים אחר תענוג תאות עולם הזה שיש לו גבול ומצר ולא הורגלו בדברים שמימיים רוחניים בתורה ותפלה, שודאי להם אור התורה ותפלה הוא להם חשך כי שמים אור לחשך.

מה שאין כן לכל בני ישראל, (מא) שהם בתואר ישראל שהורגלו בתורה ותפלה, הי' אור צמושבוחם, לכה לומר מאי טעמא נחשב להם אור כי הורגלו בזה בכל מושבותיהם, אין להם עסק אחר לילך בשוק, כי אם ישב אהל תורה ותפלה, לכך לתענוג

נועם לתולדות

תורה, ולכן מתענגים בה, כי נחשב להם זה האור לגן עדן, ומתורצים כל הדקדוקים שבפ' נטה ירך.

(מב) ענין שלשת ימי אפלה הוא שלאחר שלשה ימים שלא עסקו בתורה נחשב להם התורה אפלה וחושך ומרה.

(מג) התורה נקרא "הוי"ה" (זוה"ק ח"א רסד:) והתפלה נקרא "אלקיך", ואמר אם שמוע תשמע לקול הוי"ה אלקיך, היינו אם הנך רגיל בתורה ותפלה הנקראים הוי"ה אלקיך, וזהו והאזנת למצותיו לעסוק בתורה ותפלה, אז כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, היינו התורה ותפלה שהוא מחלה אצל המצריים לא תהא נחשבת אצלך מחלה, כי "אני" "הוי"ה" היינו התורה הנקרא "הוי"ה" והתפלה הנקרא "אני" וביחד הם אני הוי"ה, (ראה

(מ) ארץ מצרים, הוא כנוי על אותן שהולכין אחר תענוגי ותאוות עולם הזה שהוא דבר שיש לו מיצר וגבול, ואמר נטה ירך על השמים, היינו שתטה ירך להוריד השפעה מהדברים שהם על השמים, והם תורה ותפלה ושאר דברים רוחניים, ויהי חושך על ארץ מצרים, היינו שזאת יהי חושך אפלה לאלו שהם בבחינת ארץ מצרים, כי הם אינם רגילים בענינים שהם על השמים, והם שמים לחושך אור התורה ותפלה.

(מא) לכל בני ישראל הי' אור, הכוונה דלא לו שהם בתואר ישראל ורגילים בתורה ותפלה, להם הי' נחשב אור אלו הדברים שהם על השמים, והטעם לזה כי אלו הדברים הי' להם גם עד עכשיו "במושבותם" שהם ישבו תמיד באהלה של

גיהנם יותר
עדן, שאין
הזה, רק
אפילה, הם
הרוח שהיו
(סוטה מט:)
הם צראש
ה' והתפלה,
אורגלו בזה,
הם מרים
! ימיו בזה,
תוק, ושמים

שגם לעיני
אות עט).

חז"ל שהי'
נו שדיבר
ועדה וגם
רכים רק
אה האמת.

ישעים גסי
להגן עדן
ותי ערך
ור וחכמת
שיו בראש
ומתעדנין
נג בעצמו
קל וחומר,
כבר מרים
מי שלא
שמר אצלו
ם את אור

שהוא 'עץ', כידוע סוד הפדיון, והמורה
 שהיא עץ חיים, וישראל הנקראים עץ על
 דרך 'כי האדם עץ השדה' (דברים כ, יט), הם
 אחד ושורש אחד, ועל ידי לימוד ועסק
 התורה לשמה יכול להחיות את נפשו ולתקן
 רמ"ח אבריו ושק"ה גידיו²², לדבק עצמו
 בשורשם ובשורש שורשם שהוא התורה
 והי"ה ברוך הוא, כמצואר לעיל שהי"ה
 ברוך הוא הוא סוד כל התורה כולה, והכל
 הוא על ידי עוסקם בתורה לשמה, ולבקש
 מן האותיות ממש, וכמו ששמעתי פירושו מן
 אדוני אבי זקני זללה"ה, פירוש מן סוד
 אלוה שבהם, שיעזור להם לדבר האותיות
 בכוונת אמת לשמה²³, ועל ידי זה נמתקין
 כל הדינים בשורשן ונמתקין המים, כי אז
 טועם בתורה טעם מתוק וערב, והמים הם
 מתוקים מדבש וכו', שממתקין כל הדינים
 וכל העונות ונעשה נביעו ממש לו ולכל
 העולמות, כמו שאמר אליהו ז"ל (תיקונים יז,
 א) והאי נביעו איהו כנשמתא לגופא דאיהו
 חיים לגופא, ואזי וימתקו המים, והבן.

ובמידך לזה 'והיה אם שמוע תשמע לקול
 ה' אלקיך וכו' כל המחלה לא אשים עליך כי
 אני ה' רופאך', על דרך 'ולכל צערו מרפא'
 (משלי ד, כב), שקאי על התורה (אבות פ"ו מ"ז),

רק שיהיה זה 'אני ה' כנ"ל, אז הוא
 'רופאך', והבן כל זה, כי צכאן מצואר סוד
 הפדיון אשר הוא צשם עץ.

7 ועל פי זה תבין מה שאמר אדוני אבי
 זקני זללה"ה על מאמר חז"ל (מדרים פא, א) (ב)
 מפני מה תרצה ירושלים על שלא צרכו
 בתורה תחלה, ואמר הוא ז"ל, היינו שלא
 צרכו צרכת 'והערב נא' שהוא צרכת ראשונה
 שמצרכין על התורה בצוקר. והוא פלא. ועל
 ידי הנ"ל הוא מוצן, כי צריך להתפלל על זה,
 כמו שאמר הוא ז"ל כי התורה הוא סוד
 אדם שלם, ויש זה מים מתוקים ומים
 המרים, וצריך להתפלל ולבקש זה מאת ה'
 שיטעים בתורתו המים מתוקים וערבים,
 וזה צרכת 'והערב נא', והבן, והוא ממש
 סוד הפדיון. L

אן יאמר ויבואו מרתה ולא יכלו וכו'
 ויורחו ה' עין וכו' אם שמוע תשמע
 וכו' אני ה' רופאך וכו'. חנני ה' צוה
 צרחמיו וצרוצ חסדיו על דרך רמז, ונקדים
 מאמרם ז"ל (אבות פ"ה מ"א) 'כל העוסק
 בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה', רמזו
 בזה שמציא זכות וצחירות אפילו במקום
 עמקי הקליפות שהם צחינת הרצה, בצוד כל

מב. ראה מכות כג, ב; מדרש תנחומא פרשת תצא, ב; זוהר ח"א קע, ב.

מג. וראה תולדות יעקב יוסף פרשת חוקת אות יג: הלומד לשמה כוונת אהבתו לדבק עצמו
 בעצמיות האותיות התורה, שהוא רוחניות חי החיים, ותענוג התענוגים שבתוכו אור אין סוף,
 באור פני מלך חיים, וזהו ששמעתי ממורי ענין לשמה - לשם האות עצמו, וראה בן פורת
 יוסף פרשת וירא דף לב, ב ד"ה הפן הב', עוד בענין זה.

המוסיף גורע (סנהדרין י
 הקליפה, גם שם יוכל לה
 אור החכמה על ידי עיו
 לצטל עומקות חשבויות
 בצור החכמה. וזה יש
 אמרם (ברכות נה, א) 'יודי
 אותיות' וכו', היינו כ
 סיגייך' (ישעיה א, כה), ר"ל
 לצרף האותיות כמו מנז
 שם הזהב מעכירות ופס
 ומלצן מעכירות הקליפה
 וצחירות²⁴.

וזהו גם כן רמז אמ
 'מגלגלין זכות על ידי
 שאמרתי כבר (פרשת שמוי
 על ענין שנאמר ימינו ו
 (ספרי דברים ל; תנחומא צטו
 איך שייך ענין זה אלל
 הענין הוא שזהו כינוי ו
 יתצרך, שרונה לזכות עמ
 אור קדוש, נשמה קדוש
 יתצרך לעולם הזה, ועל
 בני עמו ושבים בתשובה
 ימינו פשוטה', היינו
 הצדיק שיש בעולם ש
 יתצרך, 'לקבל שבים', ש
 לאציהם שבשמים, הן ע
 שממשיך עליהם דעת וב
 וזהו 'מגלגלין זכות',

מד. וראה עוד פרשת כי

ספר צלח מתוך אפרים
 אפרים ג' ע"א
 מקל"ן מנה ת"י אס"ג צ"ט